

Centrum judaistických studií Kurta a Ursuly
Schubertových

Filozofická fakulta

Univerzita Palackého v Olomouci

Sára Řihošková

Vyobrazení židovství v próze tří současných českých autorek

Bakalářská práce

Olomouc 2023

Vedoucí práce:
Mgr. Daniel Soukup, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní předepsaným způsobem všechny použité prameny a literaturu.

V Olomouci dne

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat především svému vedoucímu, doktoru Soukupovi, za cenné připomínky a rady, a především za trpělivost, kterou projevil při práci se mnou. Dále bych chtěla poděkovat rodině a svému příteli za podporu během studia.

Šoa znamená v překladu z hebrejštiny katastrofa nebo zničení. Termín ha-šoa (השואה) se používá pro označení vyvraždění 6 milionů Židů nacistickým režimem v Evropě. Výraz holocaust, častěji využívány v zemích anglicky mluvících, znamená v překladu zápalná oběť. Využívá se častěji pro vyvražďování a pronásledování všech skupin obyvatelstva v tomto období. Vzhledem k těmto charakteristikám jsem se rozhodla pro použití výrazu šoa v této práci.

Obsah

Úvod	1
1 Historická próza po roce 1989	2
2 Alena Mornštajnová	5
3 Hana	6
3.1 Děj	6
3.2 Historická inspirace	7
3.3 Symbolika a stereotypy	8
3.4 Klíčová témata	11
3.5 Časoprostor a postavy	14
4 Radka Denemarková	15
5 Peníze od Hitlera	16
5.1 Děj	16
5.2 Historická inspirace	18
5.3 Symbolika a stereotypy	19
5.4 Klíčová témata	20
5.5 Časoprostor a postavy	22
6 Magdaléna Platzová	24
7 Aaronův skok	25
7.1 Děj	25
7.2 Historická inspirace	27
7.3 Symbolika a stereotypy	28
7.4 Klíčová témata	29
7.5 Časoprostor a postavy	30
8 Komparace vybraných děl	32
Závěr	35
Seznam použitých pramenů a literatury	36
Literatura	36
Akademické práce	36
Elektronické zdroje	37
Anotace	45
Annotation	46

Úvod

V posledních dvaceti letech mohli čtenáři, a nejspíše i někteří nečtenáři, zaznamenat nárůst počtu fikčních knih zabývajících se tématem šoa, od současných českých i zahraničních spisovatelů. Na rozdíl od prozaických děl vycházejících v minulém století jsou tyto knihy psány povětšinou nežidovskými autory nebo autorkami, kteří provádí před samotným psaním děl rešerše a snaží se toto téma přiblížit široké veřejnosti.

V rámci česky psané prózy je zřejmý nárůst těchto děl z per autorek – žen. Za nejznámější z nich bychom mohli označit *Hanu* od Aleny Mornštajnové, tento román, o kterém slyšel téměř každý, se stal v roce 2018 bestsellerem. Názory na autentičnost a celkové vyznění tohoto díla se však liší. Můj zájem o téma židovství v literatuře psané ženami se tedy odvíjel od této knihy, k níž jsem pro tuto práci vybrala další dvě ke komparaci. Jde rovněž o díla z per českých nežidovských autorek. První je román *Peníze od Hitlera. Letní mozaika* od Radky Denemarkové a druhou *Aaronův skok* od Magdalény Platzové.

Všechny tři autorky se narodily v šedesátých letech a publikovat začaly po sametové revoluci. Hrdinkami vybraných knih těchto autorek jsou židovské ženy, které však o svém židovství neví, nebo mu nepřikládají velkou váhu. Všechny se však stanou oběťmi protizidovských perzekucí v období druhé světové války, které jim jejich židovství připomenou.

V této práci se snažím zasadit vybrané romány Aleny Mornštajnové, Radky Denemarkové a Magdalény Platzové do širšího literárně-historického kontextu, a proto v první kapitole přibližuji proměnu a následný vývoj literatury po roce 1989 se zaměřením na historický román a vyobrazení šoa. Rozebírám také rozdíly mezi dvěma hlavními proudy literatury, autenticitním a postmoderním.

V dalších kapitolách se věnuji jednotlivým autorkám a shrnuji jejich tvorbu v krátkých životopisných medailoncích. U jednotlivých románů rekapituluji jejich děj, který se snažím interpretovat v širším kontextu, zejména s ohledem na židovská studia. Nejdříve se věnuji historické inspiraci jednotlivých autorek a jejich práci s historickými zdroji. Poté rozebírám symboliku, kterou autorky používají – například ve jménech, které použily – a stereotypům (etnickým, náboženským a genderovým), jež jsou v rámci knih

vyobrazeny. V následující kapitole se věnuji vztahu hlavních hrdinek k jejich židovské identitě a klíčovým tématům jednotlivých knih, jimiž jsou především ztráta dítěte a přenos traumatu na další generaci. Poslední podkapitola u každé z knih je věnována rozboru časoprostoru a práci autorek s ženskými a mužskými postavami.

V závěru porovnávám témata a vyobrazení v jednotlivých dílech a prvky, kterými se liší nebo které mají naopak společné.

1 Historická próza po roce 1989

Rok 1989 byl v české historii přelomový. Vliv sametové revoluce, a zejména zrušení cenzury, bylo možné vnímat v mnoha sférách každodenního života, včetně literatury. V této oblasti došlo ke smazání rozdílu mezi literaturou oficiální, samizdatovou a exilovou a došlo k násobně větší pluralitě vycházejících knih. Vladimír Novotný přirovnává stav, ve kterém se literatura po roce 1989 nacházela, k bazarovému výprodeji, který by potřeboval time-out.¹ Jedním ze žánrů, jež začaly po roce 1989 nabývat na popularitě, byly historické romány, které se mimo jiné snažily osvětlit místa v historii, o nichž bývalé totalitní režimy zakazovaly mluvit. Jako další z vlivů na oblibu historického románu v novodobé české historii bývá označována i komercializace.² Historické kulisy jsou pro mnohé čtenáře lákavým zpestřením či méně náročným způsobem, jak se dozvědět něco o historii.

Toto souvisí také se zdánlivým úpadkem literatury po sametové revoluci. Náhlé uvolnění poměrů způsobilo, že český knižní trh se najednou zdál přesycen novými tituly. Vznikala nová nakladatelství a vydavatelství a jediným omezením pro vydání knihy byl nedostatek financí. Autoři byli tedy okolnostmi donuceni přizpůsobit se poptávce čtenářů, kterých po revoluci rychle ubývalo.³ Volili tedy senzační a dříve tabuizovaná témata, někteří dokonce v podstatě rezignovali na předání poselství nebo hlubších myšlenek čtenáři.

Polistopadovou literaturu, včetně žánru historického románu, můžeme rozdělit na dva proudy: autenticitní a postmoderní, nebo také imaginativní, proud.⁴

¹ GILK, Erik, Jana KOLÁŘOVÁ, Radek MALÝ, Jan SCHNEIDER a Lenka POŘÍZKOVÁ, MACHALA, Lubomír. *Panorama české literatury: po roce 1989*, s. 14

² Tamtéž, s. 17

³ FIALOVÁ, Alena. *Próza po roce 1989*.

⁴ Tamtéž

Autenticitní proud literatury zastupují zejména autoři, jenž psali nebo stále píší prózy s autobiografickými prvky. Tyto prózy byly často velmi otevřené a bezprostřední. V devadesátých letech se nejčastěji jednalo o deníky a paměti, které nemohly v dobách komunistického režimu vycházet. Vyšly tedy v exilu či samizdatu nebo nebyly vydány vůbec. K autorům této tvorby patří například Václav Černý (*Paměti 1–3*), Jan Zábrana (*Život 1, 2*) nebo Bohumil Hrabal (*Proluky, Dopisy Dubence*). U některých autorů můžeme memoárovou literaturu sledovat i po přelomu tisíciletí. Jde například o Michala Viewegha (*Báječný rok*).⁵ V polovině devadesátých let se však začíná objevovat žánr memoárománu, který stojí na pomezí krásné, někdy také nazývané fabulované, literatury a literatury faktu.⁶

Postmoderní proud literatury je typický svojí nevázaností a hravostí. V rámci jednoho textu můžeme najít různé žánry i styly. To vše ve snaze zaujmout co největší množství čtenářů, kteří mohou být díky této mnohvrstevnatosti z různých společenských vrstev. Běžné čtenáře zaujala rovina tzv. pokleslých nebo komerčních žánrů. Pro náročného čtenáře tu byla rovina filozofičtější, která znejišťovala.⁷ Příkladem může být například román Umberta Eca *Jméno růže*. Komerčními žánry je zde inspirována rovina detektivního příběhu a hledání ztraceného Aristotelova spisu. Pro náročnějšího čtenáře se zde nachází linka sporů a filozofických rozprav. Postmoderní díla se v české literatuře objevovala již před rokem 1989, zejména však v samizdatu. To tedy vedlo k oficiálnímu vydání děl jako je *Nesnesitelná lehkost bytí* (Milan Kundera) nebo *Mrchopěvci* (Jiří Kratochvíl). V devadesátých letech tvořili v rámci tohoto proudu literatury například Michal Ajvaz (*Druhé město*), Daniela Hodrová (*Podobojí*) nebo Vladimír Macura. Ten ve své tetologii *Ten, který bude* spojuje prvky postmoderny a autenticitní literatury a tvoří historické romány o známých i fiktivních postavách.⁸ Na pomezí těchto literárních žánrů se nachází například i Miloš Urban (*Hastrman*).

Dalším rysem literatury po roce 1989 byla detabuizace a reinterpretace široké škály témat. Kromě detabuizace erotiky docházelo i k otevírání historických témat, která byla v období předešlého režimu vynechávána. Jednalo se třeba o díla s náboženskou

⁵ GILK, Erik, Jana KOLÁŘOVÁ, Radek MALÝ, Jan SCHNEIDER a Lenka POŘÍZKOVÁ, MACHALA, Lubomír. *Panorama české literatury: po roce 1989*, s. 37

⁶ FIALOVÁ, Alena. *Próza po roce 1989*.

⁷ GILK, Erik, Jana KOLÁŘOVÁ, Radek MALÝ, Jan SCHNEIDER a Lenka POŘÍZKOVÁ, MACHALA, Lubomír. *Panorama české literatury: po roce 1989*, s. 38

⁸ FIALOVÁ, Alena. *Próza po roce 1989*.

tematikou, např. věnovaná postavám českých světců,⁹ nebo s tematikou problematičtějšího soužití Čechů a Němců na našem území.¹⁰ Tato díla již nenesla známky literatury autentické, jelikož jejich autoři a autorky nezažili období, o nichž píšou, ale čerpali z vyprávění (orální historie), archivů a historických prací.¹¹

S přelomem tisíciletí došlo ke krátkému odsunu od historických témat, ale velmi záhy lze sledovat jejich návrat. Tentokrát přibyla témata věnující se společenským poměrům v období komunistického režimu.¹² Témata *nevyřešených vin a morálních dilemat „velkých dějin“*¹³ se ukázala být spisovatelsky i čtenářsky atraktivní. Stejně jako témata soukromých vztahů.

Historické romány je možné v historii české literatury rozlišovat na romantické a realistické. Vrchol romantického románu probíhal v 19. století a v české próze se s ním často nesetkáme, jedná se především o idealizovanou minulost.¹⁴ Próze po roce 1989, především novým autorům tohoto období, dominoval román realistický, který vychází z historických pramenů. Podle Evy Klíčové však nelze tento dnešní žánr nazývat románem historickým, jelikož lidské vzpomínky jsou nespolehlivé. Jde spíše o kombinaci více žánrů – románu historického a vzpomínkového.¹⁵ Pohromy dvacátého století bývají čtenáři nejlépe chápány, když je autor zasadí do kontextu rodiny nebo osobního příběhu. Kniha jistým způsobem nahrazuje v tomto momentě historiografii či orální historii.

Spolu s historickým románem a zpracováním tabuizovaných témat přišla i nová vlna literatury věnující se šoa. Tato literatura se přesunula od literatury deníkové a memoárové, popřípadě beletrie vycházející z osobních zkušeností,¹⁶ k literatuře schematizující, která podává stále stejné obrazy.¹⁷ Autory těchto próz nejsou pouze

⁹ Např. František Neužil (*Bosý Biskup z Libice*), Jan Žáček (*A oddělil světlo od tmy*), Vladimír Körner (*Smrt svatého Vojtěcha*)

¹⁰ Např. Václav Vokolek (dvounovela *Pátým pádem*), Zdeněk Šmíd (*Cejch*)

¹¹ Např. Kateřina Tučková (*Žitkovské bohyně, Vyhnání Gerty Schnirch*), Hana Androniková (*Zvuk slunečních hodin*)

¹² GILK, Erik, Jana KOLÁŘOVÁ, Radek MALÝ, Jan SCHNEIDER a Lenka POŘÍZKOVÁ, MACHALA, Lubomír. *Panorama české literatury: po roce 1989*, s. 46

Např. Jiří Hájíček (*Selský baroko*)

¹³ FIALOVÁ, Alena. *Próza po roce 1989*.

¹⁴ KLÍČOVÁ, Eva. *Historický román v současné české literatuře versus téma dějin v české próze (po roce 2000)*.

¹⁵ Tamtéž

¹⁶ Např. Arnošt Lustig nebo Ota Pavel

¹⁷ HOLÝ, Jiří, Petr MÁLEK, Michael ŠPIRIT a Filip TOMÁŠ. *Šoa v české literatuře a v kulturní paměti*, s. 57

příslušníci druhé generace. Ozývají se i autoři, kteří nemají rodinnou zkušenost se šoa. Tyto nové prózy se snaží zobrazovat šoa z jiného úhlu pohledu. K autorům a autorkám této nové vlny patří nejen vybrané autorky, ale i Hana Andronikova nebo Jan Koubek.¹⁸

2 Alena Mornštajnová

Alena Mornštajnová, jejímž románem *Hana* začínáme analýzu židovských motivů v současné české literatuře, se narodila 24. června 1963 ve Valašském Meziříčí a už od malička věděla, že jednou napíše knihu.¹⁹ Vystudovala gymnázium a po jeho ukončení chtěla nastoupit na tlumočnictví a překlad na Filozofické fakultě univerzity Karlovy. Na svoji vysněnou školu se ale nedostala. Po revoluci začala na ostravské univerzitě studovat dálkově angličtinu a češtinu, což ji přivedlo k překládání literatury pro ženy. Pracovala pro vydavatelství Harper Collins, kde dostala příležitost překládat například knihy Nory Roberts. Tohle všechno jí sloužilo jako trénink pro pozdější psaní. Naučila se pracovat se slovy a textem a roku 2000 se rozhodla dát výpověď z obchodní akademie, kde učila Český a Anglický jazyk a začala psát svoji první knihu. Tu dokončila až o deset let později.²⁰

První román *Slepá mapa* vyšel v nakladatelství Host v roce 2013 a od té doby vycházejí autorčiny knihy pro dospělé prakticky každé dva roky (*Hotýlek* – 2015, *Hana* – 2017, *Tiché roky* – 2019, *Listopád* – 2021 a *Les v domě* – 2023). Mezi tyto tituly přidala navíc tři knihy pro děti – *Strašidylko Stráša* (2018), *Kapka Ája* (2022) a *Teribear. Tajemství modré krabice* (2022).²¹ Její poslední román *Les v domě*, který vyšel v roce 2023, vzbudil rozporuplné reakce a otevřel diskusi o autorčiných inspiračních zdrojích.²²

Alena Mornštajnová je laureátkou ceny *Česká kniha* z let 2018²³ a 2022. Poprvé ji získala za román *Hana*, v této době ještě byly udělovány dvě ceny – studentská cena a cena odborné poroty, Alena Mornštajnová získala obě. V roce 2022 cenu získala podruhé, s románem *Listopád*. Toto ocenění již udělovala pouze porota složená ze studentů gymnázií.²⁴

¹⁸ HOLÝ, Jirí. Cizí i blízcí: Židé, literatura, kultura v českých zemích ve 20. století, s. 865–878

¹⁹ JURZYKOWSKÁ, Gabriela. Autorka bestsellerů Alena Mornštajnová: Nemám sny, ale plány.

²⁰ HLOUŠKOVÁ, Lenka. Alena Mornštajnová: Najít příběh pro mě není složité.

²¹ Alena Mornštajnová. Dostupné z: <https://www.hostbrno.cz/mornstajnova-alena/>.

²² KLÍČOVÁ, Eva. Nová Mornštajnová: román mezi creepypastou a šedou zónou literární výpůjčky.

²³ Alena Mornštajnová. Dostupné z: <https://www.czechlit.cz/cz/autor/alena-mornstajnova-cz/>.

²⁴ NOVÁK, Martin. Alena Mornštajnová opět laureátkou České knihy.

Knihy Aleny Mornštajnové zobrazují více generací žen, jež nemají jednoduché sžívání, ale přesto se spolu snaží vycházet. Tyto rodinné vztahy jsou ovlivňovány tzv. velkými dějinami, které utváří její postavy.²⁵

3 Hana

Hana je třetím románem autorky, který byl vydán v roce 2017. Většího úspěchu se mu však dostalo až v roce 2018, kdy se dostal do širšího povědomí veřejnosti. Tomuto jistě napomohlo získání ceny *Česká kniha* ve dvou kategoriích a ceny *Knihy roku Databazeknih.cz*.

Roku 2019 byla *Hana* uvedena na prkna Národního divadla Brno pod taktovkou režiséra Martina Glasera. Momentálně se podle románu chystá film, který bude režírovat Milan Cieslar, známý třeba z produkce filmového ztvárnění *Colette*.²⁶ Tento film byl zpracován na motivy knihy Arnošta Lustiga *Colette z Antverp*,²⁷ což je příběh odehrávající se v Osvětimi a zobrazující dvě podoby lásky.²⁸

Román *Hana* se z větší části odehrává ve Valašském Meziříčí mezi lety 1933 a 1963. Dějová linka Hany nás ale zavede i do Terezína a Osvětimi. Hlavními hrdinkami knihy jsou Hana a Mira, teta a její neteř, jež spojila tragická událost.

3.1 Děj

Knihy začíná v zimě roku 1954, kdy devítiletá Mira poruší zákaz maminky a jde k řece jezdit na kry. Za trest nedostane po obědě zákusek – žloutkový věneček. To ji uchrání před epidemií tyfu, která v Meziříčí vypukne, a jíž podlehne celá Miřina rodina, kromě tety Hany. Ta už tyfus jednou prodělala a po dlouhém pobytu v nemocnici se vrací a bere si Miru k sobě domů. Mira tím narušuje život Hany, který se skládá z jednoduchých úkonů, jež teta vykonává s železnou pravidelností. Dívka má proto pocit, že tetu obtěžuje a že si teta ani nevšimne, když odejde. Opak je ale pravdou. Mira tetě přirostla k srdci. První část knihy s názvem *Já, Mira* končí ve chvíli, kdy si Mira najde přítele, otěhotní a odstěhuje se od tety Hany.

²⁵ JURZYKOWSKÁ, Gabriela. Autorka bestsellerů Alena Mornštajnová: Nemám sny, ale plány.

²⁶ VESELÝ, Luboš Xaver. Režisér Milan Cieslar: Už druhý rok se zabývám adaptací románu *Hana* od Aleny Mornštajnové.

²⁷ Někdy také *Colette – dívka z Antverp*

²⁸ *Colette z Antverp*. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/zidovska-trilogie-colette-z-antverp-42589>.

Druhá část s názvem *Ti přede mnou* popisuje dospívání sester Helerových – Rosy a Hany – mezi lety 1933 a 1945. Na začátku se seznamujeme s Rosinými prarodiči, Ervinem a Elsou, kteří patřili k první generaci rodiny, jež se odklonila od židovské víry. Ervin zemřel poměrně brzy a nechal starost o dvě dcery a rodinné papírnictví na manželce. Jelikož nebylo peněz nazbyt, dala Elsa výpověď pomocníkovi v papírnictví, Urbánkovi. Sama šla prodávat a starost o domácnost tak padla na Hanu, která měla v té době čtrnáct let. Hana se začala scházet s vojákem Jaroslavem Horáčkem a Elsa se chodila starat o nemocnou paní Karáskovou. Po příchodu války se Elsa rozhodla s dcerami odjet do Anglie. S Rosiným pasem byly ale problémy, které se Hana rozhodla neřešit. Byla přesvědčena, že si ji Jaroslav vezme a všichni budou v pořádku. Jaroslav ale otálí. Rozejde se s Hanou a na odjezd už je pozdě. Roku 1942 dostávají Helerovi povolání k transportu do Terezína. A Elsa ukrývá mladší Rosu u rodiny Karáskových. Syn paní Karáskové se zprvu obává, co by se stalo, kdyby je někdo prozradil. Postupně mu ale Rosa přiroste k srdci a po válce se jim narodí dcera Mira.

Třetí část knihy nesoucí název *Já, Hana* se věnuje příběhu Hany mezi lety 1942 a 1963. Linka přítomnosti, roku 1945 a postupného začleňování Hany do společnosti, se prolíná s retrospektivní linií Hanina vyprávění o Terezíně a Osvětimi. V Terezíně se Hana sblíží s kuchařem, který ji začne zásobovat alespoň nějakými zbytky jídla, načež ona s ním otěhotní. Je tedy převezena do Osvětimi, kde onemocní tyfem, který jako zázrakem přežije. V roce 1945 se o Hanu stará její sestra. Snaží se jí pomoci začlenit se do společnosti a žít normální život.

3.2 Historická inspirace

Alena Mornštajnová sama přiznává, že ve svých knihách vychází ze skutečných událostí. Aby byly její postavy a interakce mezi nimi uvěřitelné, musí mít podle autorky historické události, které je utvářejí.²⁹

Prvotní inspirací Aleny Mornštajnové pro napsání románu *Hana* byl příběh její babičky, jež zažila tyfovou epidemii ve Valašském Meziříčí roku 1954 a stejně jako Hana vypadla z nemocničního okna v Uherském Hradišti. *Hana* měl být příběh o tyfové

²⁹JURZYKOWSKÁ, Gabriela. Autorka bestsellerů Alena Mornštajnová: Nemám sny, ale plány.

epidemii a sžívání dvou žen. Až při psaní románu napadlo Alenu Mornštajnovou, že věc, která změní Hanu a bude utvářet její povahu, bude její židovství a šoa.³⁰

Našla totiž tzv. Hellerův seznam. Soupis všech židovských obyvatel Valašského Meziříčí vytvořený předsedou tamní židovské obce, Karlem Hellerem, pro německé úřady.³¹ Překvapilo ji, že o jejich osudu téměř nic nevěděla. Hlavní hrdinky románu tedy pojmenovala po dcerách Karla Hellera – Míře a Haně. Celá rodina byla deportována 30. září 1942 z Ostravy do Terezína a téměř o rok později, 6. září 1943, do Osvětimi, kde zahynuli.³²

Další inspirací jí byl příběh Michaela Hönigwachse,³³ později Honeyho, který pocházel z Nového Jičína a po obsazení Sudet, roku 1938, se s rodinou přestěhoval do Valašského Meziříčí, stejně jako Hanini prarodiče v knize.

3.3 Symbolika a stereotypy

Jména Hana a Mira nevybrala Alena Mornštajnová náhodou. Kromě inspirace ve jménech dcer pana Hellera mohou mít jména i svou symboliku.

Hana symbolizuje hanu a stud, který hlavní hrdinka cítila po návratu z koncentračního tábora. Stud za to, že přežila jen ona a za to, že neposlala dopis s žádostí o Rosin pas a kvůli ní rodina neodjela do Anglie. Hana na sebe svalovala vinu za všechno, co se rodině přihodilo a zároveň byla naštvaná na Jaroslava Horáčka, jenž ji dlouhou dobu vodil za nos. Toto vyústilo v nedůvěru k celé rodině Horáčkových a mužskému pokolení. Hana neměla dobrý vztah ani se svým zetěm, Karlem Karáskem.

„Lidem, které mám ráda a kteří mají rádi mě, nosím neštěstí. To vím už dávno. Maminka umřela, protože jsem zdržovala náš odjezd do Anglie. Odsoudila jsem na smrt Lea, protože jsem nedokázala držet jazyk za zuby a označila jsem ho jako otce svého dítěte.“³⁴

³⁰JURZYKOWSKÁ, Gabriela. Autorka bestsellerů Alena Mornštajnová: Nemám sny, ale plány.

³¹BALAŠTÍK, Miroslav. Rozhovor s Alenou Mornštajnovou.

³²Hana Hellerová. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obet/92913-hana-hellerova/>.

³³Honey, Michael: Oral History. Dostupné z: <https://www.iwm.org.uk/collections/item/object/80016267>.

³⁴MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Hana*, s. 291

„Veselý Leo, [...], musel umřít jenom proto, že jsem v nemocnici zoufale vykřikovala jeho jméno...“³⁵

„Nemohla jsem Miře říct, že jsem jí zabila rodinu. Že jsem přežila jenom proto, abych dál roznášela smrt.“³⁶

Mira symbolizuje naději, kterou vnese do Hanina života.³⁷

Hana ztělesňuje jisté stereotypy, které bývají spojovány s přeživšími holocaustu. Chodí oděná neustále v černé, jako by držela smutek, a je jí téměř vždy zima. I přes své mládí je šedivá a vypadá jako stařena.

„Nikdy si na sebe neoblékla nic barevného. Přes černé šaty s dlouhými rukávy nosila v zimě i v létě černý svetr s kapsami, na nohou černé punčochy a kotníkové šněrovací boty. Nikdy jsem ji neviděla bez šátku, což jsem docela chápala, protože i když ještě nemohla být tak stará, všimla jsem si, že jí zpod šátku čouhají bílé vlasy.“³⁸

Zároveň odmítá vyhazovat jídlo a nosí po kapsách schovaný chleba, jež Mira později nachází i v různých skrýších po domě. Chut' chleba Hanu uklidňuje a zároveň je jednou z mála věcí, které dokáže svými bezzubými ústy sníst.

„...ukrojila [Hana] tenký plátek z tvrdnoucího bochníku z minulého týdne a strčila ho do kapsy...“³⁹

„Chleba mám u sebe pořád – po kapsách, v zásuvkách, a dokonce i pod polštářem.“⁴⁰

Hana je závislá na rytmu a rutině, které si vytvořila. Chodí nakupovat vždy ve stejné dny a stejnou hodinu. Na procházky chodí stále na stejná místa a ze začátku má pocit, že Mira tuto její rutinu narušuje a nelíbí se jí to. Postupem času si ale na Miru zvykne a má ji ráda, i přes to, že tuto náklonnost nedovede vyjádřit.

³⁵ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Hana*, s. 286

³⁶ Tamtéž, s. 304

³⁷ PAVELKOVÁ, Marie. Interní subjekty v prózách Aleny Mornštajnové, s. 53

³⁸ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Hana*, s. 20

³⁹ Tamtéž, s. 51

⁴⁰ Tamtéž, s. 250

„Brzy jsem vyzorovala, že tetiny dny mají zaběhnutý řád. V pravidelnou hodinu vstávala, jedla a chodila spát. Nakupovala ve stejné dny a na stejných místech, prát se muselo v sobotu...“⁴¹

„Jednotvárné činnosti mě uklidňovaly.“⁴²

Po přistěhování Miry spálí její oblíbené pruhované pyžamo a dlouhou dobu se odhodlává k tomu, aby Miře udělala pokojíček v ložnici svých rodičů, Elsy a Ervina.

„... jsem ji [Hanu] jednou během prvního roku společného soužití přistihla, jak v kuchyňském sporáku pálí moje pruhované pyžamo.“⁴³

Mimo to se v knize několikrát objevuje antisemitský stereotyp bohatých a vlivných Židů, kteří nechtějí pracovat manuálně a šetří každou korunu. Tyto zmínky se však většinou objevují v promluvách vedlejších postav. Jedná se tedy spíše o snahu autorky přiblížit čtenáři tehdejší situaci ve městě, v němž byly stále živé protižidovské představy, a to i po skončení války. Mornštajnová tímto vykresluje latentní antisemitismus stále přítomný ve společnosti.

„Ale tihle lidé do služby nepůjdou. Nemusí, určitě mají dost prostředků...“⁴⁴

„...že se ti Židi začínají v Meziříčí roztahovat. [...] A že v novinách Lubina psali, že i ten nejchudší Žid je bohatší než poctivě pracující rolník.“⁴⁵

„Šetří každou korunu [Elsa], kterou vydělá v papírnictví a z nájmu dvou místností v přízemí, a říká, že je to na horší časy.“⁴⁶

Nenávist k židovskému obyvatelstvu je ve druhé části knihy vyobrazena i jinými způsoby. První dvě promluvy, které zde cituji, patří jedné osobě. Jedná se tedy o povahové rysy trafikanta Skácela, který chtěl arizovat papírnictví vlastněné Helerovými.

„Hitler takovým, jako vy, brzy zatrhne tipec.“⁴⁷

⁴¹ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Hana*, s. 78

⁴² Tamtéž, s. 280

⁴³ Tamtéž, s. 87

⁴⁴ Tamtéž, s. 137

⁴⁵ Tamtéž, s. 120

⁴⁶ Tamtéž, s. 125

⁴⁷ Tamtéž, s. 183

„Však já tu smradlavou Židovku odsud dostanu!“⁴⁸

„Skupinka čtyř deseti- až dvanáctiletých výrostků se na ni [Hanu] přilepila na mostě, [...] „Špinavá Židovko,“ vykřikl jeden...“⁴⁹

Opakem trafikanta Skácela jsou například ženy v gobelínce, kolegyně Hany, které rozhovory s Hanou vyjadřovaly svůj nesouhlas s režimem.

„... že se s ní dávají do řeči častěji než jindy, že s ní zapřádají hovor i ty, které si jí dřív moc nevšímalý, a pochopila, že tak ukazují svůj nesouhlas s potupným znamením a vyjadřují jí tím svou podporu.“⁵⁰

Podporu prokazuje také rodina Karáskových, u nichž se Rosa schovává, a jejich posluhovačka, která Rosu objeví na půdě, ale rodinu neprozradí. Pouze odmítne nadále docházet a starat se o paní Ludmilu.⁵¹

Posledním bodem, jež bych chtěla zmínit je postava židovského právníka Lewyho, který Helerovým pomůže s nelegálním přepisem domu a papírnictví. V tomto případě je jeho povolání popisováno jako typicky židovské, nicméně bez protižidovského zabarvení.

„Naopak, židovství bylo pro právnícké povolání spíš doporučením, protože o Židech se obecně ví, že se v obchodě a právníčině vyznají. Poslední dobou však tato slova dostávala jiný, nebezpečnější podtext, a lidé je vyslovovali ztišeným hlasem, jako kdyby se za ně styděli.“⁵²

3.4 Klíčová témata

Židovská víra není v knize příliš rozebíraným tématem. Autorka takto reflektuje tehdejší realitu silně asimilované předválečné židovské komunity. Rodiče Hany se konfesní příslušnosti k judaismu zřekli v momentě svatby a děvčata nebyla v náboženské tradici vůbec vychovávána. Rodiče Elsy, Haniny matky, to velmi znepokojovalo a byli proti.

⁴⁸ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Hana*, s. 197

⁴⁹ Tamtéž, s. 203

⁵⁰ Tamtéž, s. 201

⁵¹ Tamtéž, s. 223-224

⁵² Tamtéž, s. 181

„...Ervin se židovské víry zřekl hned poté, co s Elsou uzavřel sňatek pod baldachýnem. Odklon od víry mu manželčini rodiče nikdy neodpustili. Obzvlášť matka. [...] nesnědla ani sousto z toho, co Elsa připravila, jako by nevěřila, že je jídlo košer.“⁵³

„... ze svátků slavila pouze chanuku, kterou její dcery mylně považovaly za součást vánočních zvyků, [...] Ervin pod vlivem masarykovského humanismu rozhodl, že dcery mají právo zvolit si v dospělosti náboženství dle vlastního rozumu.“⁵⁴

Kromě židovství zobrazuje spisovatelka v knize i další témata, která stojí za zmínku a ovlivňují celkový pohled čtenáře na knihu.

Hana přišla v koncentračním táboře o dítě. Toto téma rezonuje velkou částí knihy, kdy se hlavní hrdinka bojí navázat vztah s Mirou a poté se velmi těší na její dítě. Zároveň si už nikdy nebyla schopna najít životního partnera a založit rodinu. Svalovala sama na sebe vinu za to, že neochránila své dítě a jeho otce.

„Někdy si duši představuju jako homoli, bílou homoli, z jaké se odsekává cukr. [...] Toho dne, kdy se narodil můj syn, [...], se z homole ulomil tak velký kus, že se rozlomila ve dvě.“⁵⁵

Tuto vinu můžeme sledovat i u Haniny matky Elsy, která po náročném porodu Hany, a předchozích nezdařených těhotenstvích, nechce další dítě. Otěhotní ovšem s Rosou a dělá vše pro to, aby potratila.

„Po strastiplném těhotenství a porodu, při němž jen zázrakem nezemřela i s dítětem, se Elsa rozhodla, že Hana bude jedináček. [...] Pak ale Elsa zjistila, že je znovu těhotná a propadla čirému zoufalství. [...] Když nepomohlo pobíhání ze schodů, skákala z kuchyňského stolu...“⁵⁶

Dítě těhotenství přežije, ale narodí se slabé a „mělo oči černé a velké a dívalo se na Elsu vyčítavým pohledem.“⁵⁷ Elsa se tedy snaží miminku celé těhotenství vynahradiť. Pečlivě Rosu obléká, dává pozor, aby pořádně jedla a nutí ji jíst rybí tuk.

⁵³ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Hana*, s. 112

⁵⁴ Tamtéž, s. 113

⁵⁵ Tamtéž, s. 278

⁵⁶ Tamtéž, s. 211

⁵⁷ Tamtéž, s. 211

„Dívka byla útlá, a tak ji Elsa nutila polykat rybí tuk. V zimě ji balila do kabátů, čepic a šál a při obyčejném kýchnutí propadala panice...“⁵⁸

Rozdíl mezi Hanou a Elsou je patrný hlavně v tom, že Elsa měla jistou možnost volby. Sice se bála o druhém těhotenství povědět svému manželovi, nikoliv však proto, že by se bála jeho, ale proto, že se bála ztráty dítěte. Hana naproti tomu nemůže svobodně rozhodovat o svém těle. Zprvu přímo neodsouhlasila styk s Leem a později si nemohla nechat své dítě. Obě však zažívají v mnoha ohledech podobný pocit viny, jelikož jejich děti trpěly.

Dalším tématem zpracovávaným v knize je trauma šoa a mezigenerační vztah mezi Hanou a Mirou. Mira v tomto případě zastupuje druhou generaci, od které si první generace, jež zažila šoa drží značný odstup a nekomunikuje s ní. Třetí generaci zastupuje Miřino miminko, na které se Hana velmi těší. Jejich vztah však již není v knize popisován.

„... a i když bylo v minulosti naší rodiny hodně věcí, na které bych se ráda zeptala, věděla jsem, že by to bylo zbytečné. Neodpověděla by mi a zavřela by se ve své ložnici, když ji moje povídání příliš obtěžovalo.“⁵⁹

„Věděla jsem, že by si Mira zasloužila lepší domov, víc lásky a vřelejší přijetí, než se jí dostalo ode mě. Děkala jsem, co bylo v mých silách, ale víc jsem nedokázala...“⁶⁰

Součástí Hanina vyprávění z Osvětlemi jsou i pasáže, ve kterých přemýšlí nad sebevraždou. Byla by pro ni vysvobozením z jejího současného utrpení, jež nemá z Hanina pohledu konce. Zároveň jí toto rozhodnutí přinášelo alespoň nějaký pocit volby. Kdyby spáchala sebevraždu skokem do elektrického plotu, bylo by to z vlastní vůle. Nešla by do plynové komory z rozhodnutí někoho jiného.

„Ráno jsme cestou do práce vidaly těla vězňů visící z elektrických plotů. [...] Byla jsem rozhodnutá, že to tak jednoho dne udělám i já. Až nebudu moct dál, nenechám se udusit v plynové komoře, ale zemřu podle vlastní volby. Od okamžiku, kdy jsem se tak rozhodla, prožívala jsem povznášející pocit svobody.“⁶¹

⁵⁸ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Hana*, s. 211

⁵⁹ Tamtéž, s. 101

⁶⁰ Tamtéž, s. 305

⁶¹ Tamtéž, s.295

3.5 Časoprostor a postavy

Hana se odehrává z větší části ve Valašském Meziříčí, kde rodina bydlí. Dalším místem je Terezín, jež dostává prostor ve vzpomínkách Hany. Tyto vzpomínky se později přesouvají i do Osvětimi, která ale dostává ještě menší prostor.

Důležitými prostory jsou dva domy, ve kterých bydlí během svého života Mira. Prvním z nich je dům Karáskových, kde strávila dětství a kam se vrací po svatbě s Gustou. Tento dům se v průběhu Miřina vyprávění proměňuje z místa, které vyzařovalo jistotu, sounáležitost a klid, v místo, kde nechce pobývat, jelikož ji děsí jeho prázdnota. Je to domov, který jí připomíná rodinu, kterou už nemá, a je schopna se do něj vrátit až když si založí rodinu vlastní. Z Rosina pohledu je tento dům naopak zpočátku domem cizinců, v němž se necítí pohodlně, a má pocit, že tam nepatří. Až vytvořením vztahu ke Karlu Karáskovi se pro ni stává domovem. Druhý dům, ve kterém se nachází papírnickví a vyrostly v něm Hana s Rosou, je místem, jež Haně připomíná její ztrátu. Po svém návratu v roce 1945 se v něm cítí nesvá a po dlouhou dobu odmítá vstoupit do ložnice svých rodičů. Žádný z domovů, které jsou v knize popisovány nemá tedy pokaždé stejnou funkci a uklidňující dojem. Alena Mornštajnová se patrně snaží vyobrazit ducha místa (*genius loci*), jenž máme spojený se svými blízkými, a který nás neopouští snadno.

Alena Mornštajnová málokdy ve svých knihách zpodobňuje muže, ti většinou zastávají pouze vedlejší role. Ani *Hana* není v tomto směru výjimkou. V rozhovorech spisovatelka uvádí, že se ženským postavám věnuje více, jelikož se do nich dokáže více vžít a je jednodušší pro ni psát o jejich pocitech.

Mužské postavy se v *Haně* sice objevují, ale jejich popis není nijak složitý a jsou spíše pouze načrtnuty. Obecně však nebývají postavami negativními. Dědeček Ervin brzo umírá. Miřin tatínek je sice přísný, ale pouze v očích Miry.⁶² V Rosině vyprávění je popisován Karel Karásek, který rodině pomohl v nejhorsích chvílích a o Rosu se postaral, jako lehce naivní a hodný. Pomocník v papírnickví nebo židovský právník rodině také pomáhají v jejich nejhorsích chvílích a Gusta, jehož si Mira vezme, je velmi ovlivňován svojí sestrou. Pokud je sám, je také velmi milý.

⁶² MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Hana*, s. 22

Jedinými negativněji vykreslovanými muži jsou Vladislav, který Hanu zradí, když ho potřebuje nejvíce, a trafikant Skácel, zástupce protižidovského obyvatelstva.

Postavy Aleny Mornštajnové se snaží být lidmi, se kterými má většinová společnost možnost se sžít, vcítit se do nich. Mají všední problémy, na něž reagují tak, jak by reagoval čtenář nebo autorka. Toto, společně s detailními popisy prostředí, přispívá ke zdánlivé autentičnosti díla. Sama autorka se k tomuto snaží přispět tím, že dává svoje knihy číst před vydáním svojí mladší dceři a svojí tchýni. Má tedy zpětnou vazbu od dvou odlišných generací.

4 Radka Denemarková

Autorkou druhého analyzovaného textu je Radka Denemarková, která se narodila 14. března 1968 v Kutné Hoře a první povídky začala psát již ve čtrnácti letech.⁶³ Vystudovala bohemistiku a germanistiku na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, kde roku 1997 obhájila dizertační práci na téma intersémiotických překladů dramatinizací.⁶⁴ Hned v následujícím roce vydala svoji první knihu, *Evald Schorm – Sám sobě nepřitelem*. V roce 2004 se rozhodla stát spisovatelkou na volné noze. Mimo to vyučuje tvůrčí psaní na Akademii J. Škvoreckého.⁶⁵

Získala řadu českých i zahraničních ocenění, mimo jiná v roce 2011 *Usedomer Literaturpreis*⁶⁶ nebo o rok později *cenu Georga Dehia*. Z českých ocenění je důležité zmínit hlavně *cenu Magnesia Litera*, kterou získala hned ve čtyřech různých kategoriích, jako jediná česká autorka – za prózu (*Peníze od Hitlera*), publicistiku (*Smrt, nebudeš se báti aneb Příběh Petra Lébla*), překlad (Herta Müller: *Rozhoupaný dech*) a v neposlední řadě za knihu roku (*Hodiny z olova*). I přes všechna tato ocenění říká, že ona sama přece nejlépe pozná, kdy jí pod rukama vzniká něco mimořádného a nepotřebuje potvrzení nebo rozборы odjinud.⁶⁷ Přesto si více váží zahraničních cen, jelikož dokazují, že obtojí ve větší konkurenci.

⁶³ ŠEVČÍKOVÁ, Šárka. Radka Denemarková, spisovatelka.

⁶⁴ NEŠPOROVÁ, Jitka. Radka Denemarková.

⁶⁵ Radka Denemarková: Mám dobrodružný, v leccems divoký život. Střílím do vlastních řad. Dostupné z: <https://www.topzine.cz/radka-denemarkova-mam-dobrodruzny-v-leccems-divoky-zivot-strilim-do-vlastnich-rad>.

⁶⁶ Překl. *Usedomská literární cena*

⁶⁷ Radka Denemarková: Mám dobrodružný, v leccems divoký život. Střílím do vlastních řad. Dostupné z: <https://www.topzine.cz/radka-denemarkova-mam-dobrodruzny-v-leccems-divoky-zivot-strilim-do-vlastnich-rad>.

5 Peníze od Hitlera

Román *Peníze od Hitlera*, autorky Radky Denemarkové, nese podtitul *Letní Mozaika* a vyšel v roce 2006 jako její druhá beletristická kniha.⁶⁸ Hned v roce 2007 získal cenu *Magnesia Litera* za nejlepší prózu roku. V roce 2011 získal německý překlad této knihy *Usedomskou literární cenu* a o rok později i *cenu Georga Dehia*.⁶⁹

Peníze od Hitlera byly uvedeny v roce 2010 ve Švandově divadle na Smíchově⁷⁰ a získaly smíšené ohlasy⁷¹. Zfilmování autorka sice zvažovala, ale dle jejích slov se nenašel nikdo, kdo by s knihou zacházel tak, jak by si zasloužila. Kniha byla přeložena do celé řady jazyků, za zmínku ale stojí především ten německý, který nejen, že získal řadu cen, ale také se od ostatních liší svým názvem. Jako jediný neobsahuje slovo Hitler a zní *Ein herrlicher Flecken Erde*.⁷² Jedním z důvodů pro tuto změnu může být marketing. Kniha, která v názvu obsahuje slovo Hitler, by se v Německu neprodávala dobře, na rozdíl od ostatních evropských zemí.

Román *Peníze od Hitlera* se odehrává ve dvou časových rovinách. První z nich přesouvá čtenáře do léta roku 1945, po návratu hlavní hrdinky z koncentračního tábora do Puklic. Druhou časovou rovinou je rok 2005. V této době se odehrává větší část knihy.

5.1 Děj

Příběh v knize je uveden prologem, ve kterém malý chlapec Denis nalézá na zahradě domu svých rodičů lebku.

Po tomto úvodu je kniha rozdělena do šesti částí, nazvaných *Návraty*.

První z nich se odehrává v létě roku 1945. Seznamujeme se tu s šestnáctiletou Gitou Lauschmannovou, která se *odtamtud* vrací do rodných Puklic. Očekává, že přijde zpět do domova, který před válkou obývala se svými rodiči a sourozenci, a že se setká alespoň s bratrem Adolfem, o kterém si myslí, že válku přežil. Realita je ale poněkud jiná. Rodina, přestože česká, byla o veškerý majetek připravena, jelikož byli prohlášeni

⁶⁸ Radka Denemarková: Knihy. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/vydane-knihy/radka-denemarkova-4343>.

⁶⁹ DENEMARKOVÁ, Radka. *Peníze od Hitlera*, přebal knihy.

⁷⁰ Peníze od Hitlera: Radka Denemarková. Dostupné z: <https://www.svandovodivadlo.cz/inscenace/232/money-from-hitler-penize-od-hitlera>.

⁷¹ HULEC, Vladimír. Peníze od Hitlera znají jen schémata a neživotné figury.

⁷² Peníze od Hitlera. Dostupné z: <https://www.czechlit.cz/cz/kniha/penize-od-hitlera-cz-3/>.

za Němce. Gita je bita a dostává málo jídla. S pomocí Ženy se jí podaří uprchnout do sběrného tábora pro Němce, odkud Gitu zachrání její teta z Prahy.

V druhém návratu se s Gitou setkáváme v létě roku 2005, kdy se Gita rozhodne do Puklic vrátit a usilovat o navrácení rodinného majetku a rehabilitaci rodičů. I přes to, že by Gita s obcí mohla komunikovat pouze přes právníky, se rozhodne rodné Puklice navštívit a sjedná si schůzku s představiteli obce. Těmi jsou potomci jejích mučitelů. Gita by se totiž přes veškeré nepříjemnosti chtěla usmířit a nepožaduje navrácení majetku, ale pouze symbolické vyrovnání v podobě pomníku jejímu otci a vytvoření muzea zemědělské techniky, o kterém její otec snil. Tyto sny ale velmi rychle vezmou za své a Gita v průběhu hádky prozradí celý svůj životní příběh. Celá situace je dokreslena scénami z jediného obchůdku v Puklicích, kde se schází místní ženy a snaží se odhadnout, jak asi jednání probíhá, a zároveň vytěžit co nejvíc z návštěvy pražského herce v Puklicích.

Třetí návrat se stále odehrává v létě roku 2005. Denis, doktor pocházející z Puklic, se vypravuje za svojí matkou – Ženou, aby mu vysvětlila, jak to bylo s Lauschmannovými doopravdy. A rozhodne se proto Gitě pomoci. V Praze se mezitím Gita vrací do bytu, ve kterém nalézá jídlo od své dcery a vnučky. Nesnáší, když se o ni takhle starají a veškeré jídlo od nich vyhodí do koše. Což se, jak sama uznává, neslučuje s tím, jak se chovala k potravinám po válce.

Čtvrtý návrat se odehrává stále ve stejné časové rovině. Denis se spřátelí s Gitou. Navštíví ji u ní doma a přemluví k návratu do Puklic. Před Puklickými hrají, že jsou pár, ale stejně to k ničemu nevede. Gita odjíždí z Puklic, kde se na autobusové zastávce objevila žlutá židovská hvězda s nápisem JUDE.

V návratu pátém se na chvíli vracíme do Denisových vzpomínek na Gitu a její tetu, které Puklice navštívily, když byla Gita těhotná. Denis navštěvuje paní Lauschmannovou v jejím pražském bytě a ona mu dává přečíst své paměti. Denis chce, aby je vydala, ale Gitě se to moc nelíbí. Téhož večera si nad svoje zápisky sedne a chce pokračovat v psaní, ale umírá.

Návrat šestý se odehrává na podzim téhož roku. Probíhá Gitin pohřeb a vnučka Barbora chce dokončit, co její babička započala. Ale Denis ji odrazuje.

V epilogu se seznamujeme s osudem Ženy, Denisovy matky, kterou nakonec raní mrtvice, když pojídá křupky u televize.

5.2 Historická inspirace

Radka Denemarková o své inspiraci pro román *Peníze od Hitlera* hovoří jen velmi málo. V jednom z rozhovorů zmiňuje, že četla článek o rodině Fischmannových z Puklic.⁷³ Většinou si však stojí za tím, že její inspirací je stále nekončící spor o odsunu Němců po druhé světové válce. Přesto lze téměř s jistotou říci, že z příběhu této židovské rodiny vycházela.⁷⁴

Richard Fischmann se svojí manželkou byli majitelé velkostatku v obci Puklice, nedaleko Jihlavy. S rodinou bydleli ve vile v Jihlavě a syn Vítězslav, nejmladší ze tří dětí, navštěvoval českou školu. Rodina byla židovského původu, což se nelíbilo ostatním obyvatelům obce.

Otec Richard byl v roce 1941 odvezen do Osvětimi, zbytek rodiny do Terezína. Veškerý jejich majetek byl zarizován a po válce zkonfiskován podle dekretu č. 12/1945 prezidenta republiky „o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa“.⁷⁵ Z rodiny přežil pouze syn Vítězslav a dcera Eliška, kteří hned v roce 1945 podali odvolání proti konfiskaci. Jejich otec byl ovšem obviněn z germanizace, i přes to, že se Fischmannovi při sčítání lidu v roce 1930 přihlásili k národnosti české, a zámek byl zkonfiskován. Restituční případ byl znovu otevřen po roce 1989 dcerou Eliškou, provdanou Fábryovou. Zámek a velkostatek byly rodině navraceny až v roce 2012. Eliška se tohoto rozhodnutí nedožila.

Na rozdíl od Fischmannových, není osud Lauschmannových jednoznačný. Na konci knihy Gita totiž v jedné ze svých vzpomínek uvidí svého otce se symbolem SS, což čtenáře poněkud znejistí.

⁷³ CINGER, František. Radka Denemarková: Zamindrákovaní si vždy najdou oběti.

⁷⁴ Této podobnosti si všimají i autoři knihy *Handbook of Polish, Czech and Slovak Holocaust Fiction*, (str. 286)

⁷⁵ KOUMAR, Jan. Konfiskace majetku českých Židů v poválečném Československu na příkladu zámku a velkostatku Puklice, s. 93.

„Páska s roztomilým mlýnkem. Kytičkou, do níž lze fouknout, a čtyři špičaté zalomené lístky se roztočí. [...] ,Tomu se, děvenko, říká hákový kříž, to jen aby mi naši dali pokoj.“⁷⁶

Recenze a kritické ohlasy románu překvapivě nezmiňují skutečnost, že se Denemarková inspirovala skutečným příběhem. Všechny naráží jen na problematiku tzv. velkých dějin a jejich nečernobílého vyobrazení v knize.⁷⁷

5.3 Symbolika a stereotypy

Gita Lauschmannová trpí onemocněním, které se nazývá stigmata.⁷⁸ Toto onemocnění je příznačné tím, že se objevuje pouze v psychicky náročných situacích, kdy je Gita z něčeho obviněna, popřípadě ji někdo urazí.

„Ty krávo nadutá, na mě tady nikdo nebude ječet, taky ti můžu dát přes tu tvoji nařvanou papulu. [...] „Řízla jste se tím nešťastným skalpelem.“ [...] Helena hledá stopy řezu. [...] Kůže je neporušená. Nemůže identifikovat ránu, panikaří.“⁷⁹

Stigmata se projevují i při hádce s Puklickými. „Denis s neskryvaným, odborně fascinovaným zájmem vydechne. „Stigmata?“ Chce zahlédnout ránu.“⁸⁰

Gita sama v knize interpretuje stigmata jako krev její rodiny, která se v ní nahromadila a musí tedy někudy ven.⁸¹ Z mého úhlu pohledu jsou tato stigmata vyobrazením společenských stigmat a předsudků, které jsou s postavami spojeny. Pokud v rámci promluv postav dojde k hádce, využívají postavy v knize právě různých předsudků, aby si navzájem ublížily. Například pacient, kterého Gita ošetřuje, o ní prohlásí, že zešílela a že by byl raději, aby ho ošetřil pan doktor. Jde tu tedy o negativní asociaci se ženami ve zdravotnictví, kdy jsou ženy pokládány za méně schopné než muži. V druhém případě, kdy se stigmata objevují, naopak sama Gita obviní Ládínka Stolaře, z toho, že on je vrahem. Ne doslova, ale proto, že pohřbil Gitino právo na přítomnost. Ve všech případech jsou tedy v hádce využity jisté stereotypy, jež nemusí dávat smysl v kombinaci přímo s danou postavou, je však patrný jejich výskyt ve společnosti.

⁷⁶ DENEMARKOVÁ, Radka. *Peníze od Hitlera*, s. 295

⁷⁷ HORÁK, Ondřej. Posílám nějaké peníze, s účtou Hitler.

⁷⁸ DENEMARKOVÁ, Radka. *Peníze od Hitlera*, s. 160

⁷⁹ Tamtéž, s. 158-159

⁸⁰ Tamtéž, s. 149

⁸¹ Tamtéž, s. 149

Gita Lauschmannová se ve svém prvním návratu označuje za stařenu v dívčím těle. Tvrdí, že ji změnil pobyt v koncentračním táboře. Dokáže se ale jistým způsobem vrátit do normálního života. V jedné ze vzpomínek potom poukazuje na to, že po návratu musela její teta schovávat slupky od brambor do novinových papírů, aby je Gita neviděla.

„Teta Ottla slupky [od brambor] bleskurychle balívala do starých novin. Odhazovala do koše. Abych neviděla. Ty první měsíce jsem je odmítala vyházovat. Tohle by Rozálce zachránilo život, tyhle ty slupky by Rozálce zachránily život, vidíš to, a ty to tady vyhazuješ.“⁸²

Podobně jako v *Haně* se i v této knize vyskytuje motiv studu. Není však tolik výrazný a je způsoben jinými faktory. Gita Lauschmannová pocítuje stud, který jí byl vštípen v koncentračním táboře. Stud, který působí, že Gita ze svého úhlu pohledu nemá na nic nárok a je pouze podřadnou osobou. Tento pocit však pravděpodobně v průběhu knihy mizí, jelikož Gita je schopna se sama bránit, na rozdíl od prvních kapitol.

„Odtamtud se vracím nasáklá studem, který zpochybní jakýkoliv nárok.“⁸³

„Neviditelná. Osamělá. Tušená. Bezmocná.“⁸⁴

5.4 Klíčová témata

Mimo česko-německé vyrovnání a šoa se v příběhu setkáváme ještě s jednou tragédií, která Gitu Lauschmannovou postihla. Gita byla v roce 1954 napadena, její novorozený syn zavražděn a muž se záhy na to oběsil.

„A ten jemný pláč zaslechli... Přinesli ho... Přinesli ho a... Zabili.“⁸⁵

Můžeme tu tedy sledovat silný motiv ztráty dítěte a následně i celé rodiny. Po narození dalšího dítěte se Gita odmítá od své dcery vzdálit až do jejích čtyř měsíců, kdy byl zabit její syn. V tomto období je také Gita v podstatě obviněna z toho, že je blázen a její manžel s doktorem probírají, zda je pro Gitu zdravější být k dítěti takto připoutána nebo by jí dítě měli odebrat.

⁸² DENEMARKOVÁ, Radka. *Peníze od Hitlera*, s. 209

⁸³ Tamtéž, s. 29

⁸⁴ Tamtéž, s. 21

⁸⁵ Tamtéž, s. 134

„Je na pokraji šílenství, takhle ji nemůžeme nechat a nemyslím, že by to byl projev laktační psychózy.“ „Naopak. Takhle ji nechat musíme. Aby šílenství nepropadla úplně. Je pod velkým tlakem. O jedno dítě už přece přišla.“⁸⁶

Gita se tedy setkává s až nepřiměřeně velkým množstvím tragédií což je reflektováno i v knize. Na straně 127 říká Ládínek Stolař: *„Kdyby byla pravda, že jste prošla koncentrákem a tam vám pomřela celá rodina a pak jste prožila ještě něco takovýho, kdy vám zase pomřela celá rodina, tak se ptám, jak je možný, že vy jste se z toho aspoň nezcvokla, nepomátla úplně. Jak je možný, že se vaše myšlenky pořád upínají jenom na to, jak vokrást a zničit nevinný...“⁸⁷*

Kvůli těmto tragédiím je také několik let hospitalizována v psychiatrické léčebně.⁸⁸ Čtenáře tyto tragédie staví do situace, kdy si není jist, co je pravda a co je výplodem Gitiny zvláštní fantazie. Neví tedy, jestli věřit všemu, co Gita říká a jestli stát na její straně či nikoliv.

Dalším tématem, jež je v knize velmi výrazné, je přenos traumatu na další generaci. Gitina dcera nevystupuje v knize často, ale scéna, ve které se objeví je vyhrocená. Gita přijde domů a v lednici nachází jídlo, jež jí její dcera připravila. Gitě se to nelíbí. Chtěla by se se svojí dcerou a vnučkou podělit o svoji zkušenost z koncentračního tábora, ale bojí se, že ji nepochopí.

„Tři ženy, které mě obklopují, chtěly pomoci. Celý život jim všechno zatajuju. A když se po střípcích, které bolestivě poraní i je, pravdu dozvídají, tak je odmršťuju, urážím.“⁸⁹

Na rozdíl od typického vztahu první generace s třetí, tedy přeživšího s jeho vnoučaty, kdy je ke svým vnoučatům přeživší otevřenější než ke svým dětem, je v této knize Gita ke svojí vnučce Barboře stejně uzavřená jako ke svojí dceři. Barbora se příběh svojí babičky dozvídá až během sezení s Puklickými, kde Gita v podstatě vybuchne a řekne i to, co původně sdílet nechtěla. Situace si to podle ní ale vyžádala.

⁸⁶ DENEMARKOVÁ, Radka. *Peníze od Hitlera*, s. 191

⁸⁷ Tamtéž, s. 127

⁸⁸ Tamtéž, s. 117

⁸⁹ Tamtéž, s. 201

„Potvrdilo se, že nejsem normální. Poulí vytřeštěné oči. Jako na středověkou ženu obviněnou z čarodějnictví.“⁹⁰

Tato Gitina nesdílnost se projevuje i v tom, jak reaguje na své podezření, že její dcera s vnučkou četly její paměti.

„Štrachaly se v mých věcech. [...] To je poslední kapka. Kapka dnešního dne.“⁹¹

„Co se mi hrabete ve věcech? [...] Četly jste to? [...] Tak četly, nebo ne?“
 „Jen letmo. Proč jsi mi o tom nikdy nic neřekla?“ „Je to moje psaní o Puklicích...“⁹²

„Krabici přimáčknu bolestivě na hrud'. [...] Patří jenom mně.“⁹³

Uzavřenost může být také způsobena množstvím tragédií, které si Gita prožila. Domnívám se však, že autorka využívá tento motiv spíše k tomu, aby byla zobrazovaná situace ještě vyhocenější. Mimo konflikt s Puklickými tu tedy vzniká ještě konflikt s Gitinou rodinou. Gitě tak nezbyvá nikdo, komu by se mohla svěřovat. Zároveň je však vyobrazována tak, že jí to vlastně nevádí a je ve svojí situaci spokojená.

Gita před povoláním do transportu do ghetta Terezín z Třebíče netuší, že je Židovka. Nebyla ve víře vychována a v knize se toto téma v podstatě nevyskytuje, což znovu ukazuje na asimilovanou a nábožensky vlažnou předválečnou židovskou komunitu.

„...vrátila jsem se odtamtud, kde do mě zase hustili, že jsem Židovka. A že jsem Židovka, to jsem nevěděla, doma mi to nikdo neřekl, až těsně předtím, než nás odvezli...“⁹⁴

Vztah Gitina otce k židovství vyjadřuje i tento úryvek: „Vždyť to byl můj otec, kdo z bývalé synagogy, nábožensky nevyužívané, zřídil skladiště. A sýpku.“⁹⁵

5.5 Časoprostor a postavy

Knih *Peníze od Hitlera* se odehrává převážně v Puklicích, kde Gita Lasuchmannová vyrostla, a v Praze, kde momentálně bydlí. Puklice symbolizují spor

⁹⁰ DENEMARKOVÁ, Radka. *Peníze od Hitlera*, s. 151

⁹¹ Tamtéž, s. 173

⁹² Tamtéž, s. 178-179

⁹³ Tamtéž, s. 183

⁹⁴ Tamtéž, s. 58

⁹⁵ Tamtéž, s.66

a málokdy se na jejich území odehraje něco mírumilovného. Radka Denemarková uvádí, že tento název obce zvolila kvůli puklinám ve vztazích.⁹⁶ Zamlčuje tak jejich předobraz v reálném prostoru Puklic, v němž se odehrál příběh Fischmannových, který posloužil autorce jako inspirace. Praha ale také není místem klidu. Gita je tu napadena, její dcera s vnučkami se jí tu přehrabují ve věcech, a nakonec na tomto místě umírá. Je tedy možné, že tento chaos s sebou přináší sama Gita, jelikož není schopná žít s nikým v poklidu a míru.

Radka Denemarková říká, že tuto knihu napsala, aby ukázala, že odsun Němců nebyl černobílý.⁹⁷ V kritikách je jí právě černobílost, ale vyčítána. Postavy Puklických jsou popisovány velmi schematicky a téměř všichni muži jsou tu vyobrazováni jako obrazy svých otců, kteří lpí na starých křivdách a nejsou schopni se odpoutat od minulosti.

„No já si tu dobu nepamatuju, ale prej mluvil německy a málo platil.“⁹⁸

Puklické ženy jsou zobrazovány jako typické „vesnické báby“, jež nejsou schopny samostatně myslet a jediné, co je zajímá je zisk a vesnické klepy, které by mohly roznášet dál. Také ale nejsou schopny se odpoutat od minulosti a bezmezně věří svým manželům. Veškeré obyvatele Puklic charakterizuje ohroublá nespisovná řeč.

„Eště sem se chtěla zeptat, nevíte něco vo tom rokování na ouřadě?“ „Zatím nic. Eště tam furt seděj. Chystáme se na čumendu.“⁹⁹

Gita se také drží své pravdy, kterou není schopna opustit, a až na konci knihy se jí vybaví vzpomínka, ze které je zmatená a která tuto pravdu zpochybňuje. Bezmezně věří v nevinnost svého otce a obhajuje, že vždy byl a bude Čechem. V závěrečné kapitole se jí však vybaví vzpomínka na otce s páskou se symbolem hákového kříže na ruce.¹⁰⁰

Denisova matka je v knize nazývána „Žena“ s velkým „Ž“. V první části knihy k tomuto označení dochází zřejmě proto, že Gita nezná pravé jméno této osoby. Pro účely

⁹⁶ CINGER, František. Radka Denemarková: Zamindrákovaní si vždy najdou oběti.

⁹⁷Radka Denemarková: Kniha má cenu, když chce čtenář vstát a dát autorovi do nosu, nebo ho obejmout. Dostupné z: <https://www.topzine.cz/radka-denemarkova-kniha-ma-cenu-kdyz-chce-ctenar-vstat-a-dat-autorovi-do-nosu-nebo-ho-obejmout>.

⁹⁸ DENEMARKOVÁ, Radka. *Peníze od Hitlera*, s. 115

⁹⁹ Tamtéž, s. 119

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 295

vyprávění ji tedy nazývá Žena. Toto označení Denisově matce ovšem zůstává i v pozdějších částech knihy. Její skutečné jméno není čtenáři odtajněno.

Podle textu Žanety Dvořákové¹⁰¹ může postavě chybět jméno z několika důvodů. Prvním je zevšeobecnění postavy, což je koncept, se kterým můžeme pracovat i v případě Ženy. Čtenář si na místo Denisovy matky může dosadit kohokoli, kdo nabývá podobných charakterových vlastností nebo kohokoliv, ke komu má podobný vztah jako Denis ke své matce. Další možností je ztráta identity postavy, kdy se postava stává součástí většího celku. Pro Ženu se tato možnost nezdá pravděpodobná. V knize však můžeme nalézt jinou postavu, která do této kategorie zapadá. Jde o Frau neboli *kytičkovaný rukáv*, jak tuto ženu Gita nazývá. Jde o postavu Němky, se kterou se Gita Lauschmannová setkává ve sběrném táboře pro Němce. Jde tedy nejspíše o postavu, jež má čtenáři symbolizovat jakéhokoliv Němce ve sběrném táboře, který neměl příliš dobrou češtinu a byl ovlivněn nacismem.¹⁰² Třetím důvodem je snaha o skrytí identity postavy. V tomto případě jsou často uváděny například iniciály. Této charakteristice odpovídá postava z románu *Aaronův skok*, malíř K. Poslední možností je tabuizace. Tato charakteristika se neobjevuje ani v jedné z mnou interpretovaných knih. Příklad však mohu uvést například na postavě lorda Voldemorta z knižní série o Harrym Potterovi, kterého kouzelníci nechtějí nazývat jeho pravým jménem, jelikož se ho bojí. Jde zároveň o princip charakteristický i pro judaismus, v němž je Boží jméno tabu a nesmí se vyslovovat.

6 Magdaléna Platzová

Poslední autorkou, jejíž dílo zde budu rozebírat, je Magdaléna Platzová. Ta se narodila 8. března 1972 v Praze, studovala v Anglii a Spojených státech amerických¹⁰³. Magisterský titul ale získala z filozofie na Karlově univerzitě v Praze.¹⁰⁴ Po škole se věnovala novinářině, přispívala do týdeníku *Respekt* (poslední dostupné články jsou z roku 2019¹⁰⁵) a *Literárních novin*. Své příspěvky publikovala i v zahraničních periodících jako třeba *Apokalipsa*, vycházející ve Slovinsku, nebo chorvatském časopise *Tema*.¹⁰⁶

¹⁰¹DVOŘÁKOVÁ, Žaneta. Moc jména a jeho tabuizace v moderní literatuře.

¹⁰²DENEMARKOVÁ, Radka. *Peníze od Hitlera*, s. 76–82

¹⁰³Magdaléna Platzová. Dostupné z: <https://www.czechlit.cz/cz/autor/magdalena-platzova-cz/>.

¹⁰⁴Magdaléna Platzová. Dostupné z: <https://www.kosmas.cz/autor/3621/magdalena-platzova/>.

¹⁰⁵Magdaléna Platzová. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/redakce/magdalena-platzova>.

¹⁰⁶PLATZOVÁ, Magdaléna. *Aaronův skok*, přebal knihy

K Chorvatsku má Magdaléna Platzová zvláštní vztah. Pocházel z něj její první manžel¹⁰⁷ a odehrává se tam i děj jejího prvního díla – povídkové sbírky *Sůl, ovce a kamení*, která vyšla v roce 2003. Její další kniha – *Návrat přítelkyně* – na tyto povídky volně navazuje. Jejími dalšími knihami jsou *Aaronův skok* (Torst, 2006), *Recyklovaný muž* (Torst, 2008), *Anarchista* (2013), *Druhá strana ticha* (2018), *Máme holý ruce* (2019) a *Život po Kafkovi* (2022), pojednávající hlavně o Kafkově snoubence Felice Bauerové. Věnuje se i tvorbě pro děti (*Toník a jeskyně snů*) nebo divadelním hrám.

Od roku 2012 žije se svým manželem a dětmi v Lyonu, předtím pobývala v USA a na Balkáně. Je spisovatelkou na volné noze a v současnosti přispívá do Českého rozhlasu.

7 Aaronův skok

Román *Aaronův skok* se odehrává ve dvou časových rovinách – současnosti a minulosti. Současností je zřejmě myšleno období před rokem 2006, kdy byla kniha vydána. V této době se setkáváme s Kristýnou, její vnučkou Milenou a filmovým štábem z Izraele. V minulosti sledujeme malířku Bertu Altmannovou, mezi lety 1914 a 1942.

7.1 Děj

Kniha začíná v dějové lince současnosti. Čtenář se setkává s Kristýnou, starší umělkyní, kterou kontaktují filmaři z Izraele, aby si s ní mohli promluvit o životě její přítelkyně Berty Altmannové. Poprvé se tu také setkáváme s její vnučkou Milenou, která má dělat filmovému štábu průvodkyni. Seznámí se tu s kameramanem Aaronem a naváže s ním vztah.

V další části knihy se přesouváme do Vídně roku 1914, kde žije čtrnáctiletá Berta Altmannová, jež se chce stát malířkou. V roce 1918 Berta odjede se svými kamarády, dvojčaty Rudim a Mayou, do vily v Semmeringu, kde stráví léto a rozhodnou se nastudovat Debussyho operu *Pelléus a Mélisanda*. Po návratu do Vídně navštěvuje Berta kurzy malby na Uměleckoprůmyslové škole pod vedením učitele Roberta Meinlicha. Na nich se seznamuje s Maxem, jejím jediným přítelem po smrti dvojčat.

¹⁰⁷BARTLOVÁ, Natálie a Pavlína BORSKÁ. Magdaléna Platzová: Když nepíšu, rozpadá se mi svět.

Ten ji přemluví k tomu, aby odešla na podzim s ním a Robertem na uměleckou školu do Výmaru.

Tam si Meinlich mění jméno na Theodor Noor. S Maxem si je Berta čím dál vzdálenější, neshodují se v názorech na umění. Max si najde ženu, se kterou odchází do Berlína. Noorovi se přestává líbit přístup školy a odchází. Berta se také rozhodne pro odchod a přistoupí na Maxovu nabídku přestěhovat se do Berlína.

V Berlíně dvacátých let se v jejich společném ateliéru Berta schází s Maxem. Max se odmítá rozvést s tanečnicí, již potkal ve Výmaru, a Berta odmítá žít bez něj. Snaží se od něj ale osvobodit a odchází zpátky do Vídně, kde se setkává s Noorem/Meinlichem, který se přidal k socialistům a snaží se Bertu přesvědčit k tomu samému.

V Praze 21. století Milena nechápe, proč měla Berta s Maxem vztah. Proč se kvůli němu tolik obětovala. Proč s ním nikdy neměla děti. Sama ale nemá od Aarona, izraelského kameramana, celé léto žádné zprávy. Na konci září přijde Kristýně z Tel Avivu videokazeta s filmem o Bertě. Její babičce Kristýně se nelíbí. Nezobrazuje Bertu tak, jak si ji pamatovala ona. Zobrazuje ji jako oběť.

V další části knihy se vracíme do minulosti. V roce 1927 se Berta stěhuje zpátky do Vídně, kde si zařizuje vlastní ateliér. Je pozvána na návštěvu k Nesmrtelné, údajné múze všech velkých umělců své doby. Za necelý rok se ve Vídni objevuje Max. Pronajímají si spolu byt a budují značku. Tohle trvá čtyři roky, než Maxovi zavolá jeho manželka, že jejich syn zemřel. Poté Berta odjíždí do Prahy, to je v dubnu 1934.

Seznamuje se s Kristýnou a výtvarníkem Milanem Drůzou, se kterým se Berta okamžitě sblíží. Roku 1936 mají v Praze svatbu.

Dále se v příběhu znovu ocitáme v přítomnosti, kde se Kristýna po úrazu zpovídá knězi v nemocnici. Řekne mu všechno. V retrospekci se tedy vracíme opět do minulosti a zjišťujeme, jak se učila malbě u malíře K., seznámila se s Bertou a jejím manželem. Jak Berta s manželem odjeli do Hronova a ona jim vozila potraviny. Berta přišla roku 1940 na to, že je těhotná. Měla z miminka obrovskou radost, protože její šance na otěhotnění byly minimální. Nebyla nejmladší a kvůli vztahu s Maxem prodělala velké množství potratů. Na Vánoce se dítě narodilo, ale nepřežilo. Milan, zdrcený tou zprávou, podvedl svoji ženu poprvé s Kristýnou. V roce 1942 dostala Berta s Milanem povolání

k transportu do ghetta Terezín. Berta se nevrátila. Milan Osvětim přežil a po válce si vzal Kristýnu.

7.2 Historická inspirace

Celá kniha *Aaronův skok* je věnována památce tří umělkyní: Friedl Dicker-Brandeisové, Anny Sládkové a Zdenky Kriseové.

Friedl Dicker-Brandeisová byla židovskou umělkyní, jež inspirovala autorku k vytvoření postavy Berty Altmannové. Magdaléna Platzová vycházela ze vzpomínek na Friedl Dicker-Brandeisovou a některé pasáže poupravila svému literárnímu záměru.¹⁰⁸ Friedl pocházela z Vídně a před válkou se přestěhovala do Prahy. V roce 1942 byla, stejně jako hlavní postava knihy, přesunuta do ghetta v Terezíně. Tam se stala vychovatelkou v dětském domově a vyučovala kreslení. Pro dívky, které vyučovala, uspořádala ve sklepě Heimů výstavu a pravděpodobně připravovala kostýmy pro některá představení, která se v Terezíně odehrála.¹⁰⁹

Zajímavostí je, že v Terezínském ghettu pobývala i Berta Altmannová.¹¹⁰ Pravděpodobně se ale jedná pouze o shodu jmen. Berta byla z Terezína transportována ještě před příjezdem Friedl a tyto ženy se tedy nejspíš nikdy nepotkaly.

Anna Sládková byla akademickou malířkou, narodila se v Náchodě a osobně se znala s Friedl Dicker-Brandeisovou.¹¹¹ Je autorkou vzpomínek na Friedl.¹¹²

Zdenka Kriseová, kterou byla pravděpodobně inspirována postava Kristýny Hládkové, byla babičkou Magdalény Platzové. Byla sochařkou a stejně jako Kristýna pobývala jistý čas v Paříži.¹¹³

Vzhledem k malému počtu rozhovorů, které Magdaléna Platzová poskytla je těžké posoudit nakolik by tyto spojitosti přiznala mimo tato věnování. Čerpání z historie není

¹⁰⁸ Např. Eva Beldová-Štichová, Vlasta Šormová-Matoušová, Anna Sládková, Hilde Angelini-Kothny, archiv ŽMP

¹⁰⁹ MAKAROVA, Elena. Friedl Dicker-Brandeis.

¹¹⁰ Berta Altmannová. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/prisoner/te-altmannova-berta-2>.

¹¹¹ ŠVORČÍK, Ivo a Jindř. ROUBÍČEK. *Anna Sládková: Výběr z tvorby*.

¹¹² Vzpomínky na Friedl Brandeisovou, Náchod 1985, Archiv SŽM

¹¹³ Eda Kriseová. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/kriseova-eda-1940>.

však autorce cizí i v jiných dílech. Román *Život po Kafkovi* je inspirován deníky snoubenky Franze Kafky, Felice Bauerové.¹¹⁴

7.3 Symbolika a stereotypy

Přenos traumatu na další generace není v této knize natolik zřejmý, jako v ostatních analyzovaných textech. Zejména proto, že většina jejího děje se odehrává před válkou. V několika útržcích se však můžeme dozvědět něco o Kristýnině manželovi, jenž se po návratu z koncentračního tábora v Osvětimi doma moc dlouho nezdrží a emigruje do Izraele. Svého syna raději celý život nekontaktuje a zakládá v Izraeli novou rodinu. Zajímavé je, že s osudem otce nechce syna seznámit ani matka. Raději si informace o otci vymýšlela, než aby své dítě seznámila s realitou.

„V září se narodil Mirek. V roce čtyřicet osm odjel Milan do Izraele a už se nevrátil. [...] Mirek vyrůstal s tím, že otec zemřel. Neřekla jsem mu, ani že byl žid, ani že byl v koncentráku, nechtěla jsem ho tím zatěžovat. [...] A nikdy ho [Mirka] nechtěl vidět? Chtěl. Dva roky před smrtí...“¹¹⁵

Šoa je zmíněno i v souvislosti s návštěvou ghetta Terezín. Milena se Aaronu ptá, co při pobytu v ghettu cítí. V tomto momentě Aaron ztělesňuje jistý stereotyp Izraelce, který nenávidí a navždy bude nenávidět všechny Němce, jelikož dopustili tragédii šoa. Sám však nemá člena rodiny, který by v jakémkoliv koncentračním táboře byl. Je sefardským Židem pocházejícím z Maroka. Nenávist k Němcům vnímá jako svoji povinnost, protože přestat nenávidět je to stejné jako odpustit.¹¹⁶ Zřejmě má jít o vyobrazení dnešního pohledu izraelského obyvatelstva na tragédii šoa. Aaron zde, jako jediná výraznější izraelská postava, pravděpodobně zastupuje celý svůj národ.

Ve stejné části knihy jsou však také zmíněny vzpomínky terezínských dětí, které pomáhají filmařům. Tři dnes už staré ženy vzpomínají na své dětství v Terezíně a smějí se u toho. Pro Aaronu naprosto nepochopitelný zážitek.¹¹⁷ Nedovede pochopit, jak mohou mít tyto ženy šťastné vzpomínky na toto období. Toto znovu odkazuje na jeho přesvědčený postoj o nenávisti k Němcům.

¹¹⁴ MRÁZKOVÁ, Anna. Pro každého by bylo zásadní si dopisovat s Kafkou. Magdaléna Platzová píše o životě Felice Bauerové.

¹¹⁵ PLATZOVÁ, Magdaléna. *Aaronův skok*, s. 180

¹¹⁶ Tamtéž, s. 20-21

¹¹⁷ Tamtéž, s. 26

7.4 Klíčová témata

V tomto díle se znovu setkáváme s motivem ztráty dítěte. Berta Altmannová žila ve vztahu s Maxem, který byl ženatý a již dítě měl. Je tedy zřejmě, že těhotenství Berty by pro něj bylo přítěží. Nutí tedy Bertu k častým potratům. Toto zacházení se na Bertině těle i duši samozřejmě značně podepíše a v momentě, kdy by dítě chtěla mít se svým manželem, jí je doktorkou řečeno, že šance jsou minimální. Přesto se jí po čase otěhotnět podaří. Dítě však zemře při porodu z čehož je Berta zdrcená.

„Na konci srpna roku devatenáct set čtyřicet, [...], zjistila Berta, že je těhotná. [...] Prostě zázrak.“¹¹⁸

„Byla ted' jiná. [...] Izolovala se, mírně se stáhla do sebe, aniž by tím chtěla někoho ranit.“¹¹⁹

Dalším tématem, souvisejícím s tímto prvním, je manipulování muži a jejich nadřazenost. Tuto část Bertina života značně nechápe v knize již mladá Milena. Berta se podle jejího názoru nechala většinou mužů v jejím životě pouze ovládat.

„A ty tomu rozumíš? Zeptá se Milena. Že ženská zůstane tolik let s ženatým chlapem, který s ní nechce žít? [...] To ti připadá normální?“¹²⁰

Naopak Kristýna vnímala během svého života Bertu jako silnou a nezávislou ženu, pro kterou bylo hlavní umění a která se pro tento styl života rozhodla sama.¹²¹

Tyto motivy mohou sloužit ke zvýšení autentičnosti díla, jelikož alespoň s jedním z nich se do jisté míry identifikuje každý čtenář. Je tedy pro něj snazší se do postav vcítit. Mohlo by se tedy jednat o prvky komercializace v tomto románu.

Méně nápadným tématem, s nímž se setkáváme, je pokus Nesmrtelné o navázání intimního kontaktu s Bertou.¹²² Berta vnímá svoji návštěvu u této významné mecenášky umění jako velkou příležitost pro to se zviditelnit. Cítí se však stále této ženě podřízena, stejně jako mužům ve svém životě. Její tělo jí tedy nedovolí odporovat a spíše čeká až celá situace pomine.

¹¹⁸ PLATZOVÁ, Magdaléna. *Aaronův skok*, s. 168

¹¹⁹ Tamtéž, s. 175

¹²⁰ Tamtéž, s. 97

¹²¹ Tamtéž, s. 98

¹²² Tamtéž, s. 117-118

7.5 Časoprostor a postavy

Kniha se odehrává v čase před válkou, kdy můžeme na osudech postav sledovat tzv. velké dějiny, přípravu druhé světové války. Berta se ve Vídni potkává s marxistou Robertem a sama je zatčena při pokusu o převrat. V Praze je potom svědkyní zhoršování podmínek i přibývajících počtu nařízení.

Místně se přesouváme hned po několika státech. Bertin životní příběh začíná ve Vídni, která pro ni symbolizuje zvyky jejího otce a zároveň jeho přísnost. Výmar a Berlín, kam se stěhuje za Maxem, jsou pro ni naopak symbolem volnosti, ať už té fyzické nebo i spirituální ve formě nalézání nového umění.

„Sama Berta tvrdila, že to nejvzácnější, co si z Výmaru odnesla, byl nárok na absolutní svobodu, odvaha utvářet si svůj život, navzdory tradici, sama.“¹²³

Praha a Hronov jsou pro Bertu útočištěm, kde potkává svého partnera a usazuje se.

Mužské postavy jsou v *Aaronově skoku* skoro až postaveny do funkce jakýchsi nedosažitelných múz, se kterými se sice Berta snaží navázat kontakt, ale vždy jí to něco překazí. Z tohoto důvodu trpí komplexem méněcennosti a myslí si, že tyto situace nastávají, jelikož není dostatečně hezká nebo nadaná.

Vztah s otcem je špatný kvůli úmrtí Bertiny matky. Její kamarád Rudi umírá v poměrně mladém věku. Bertini učitelé byli většinou nepochopení svým širokým okolím, včetně Berty. Max byl osobou, za kterou se Berta celý život hnala, ale on ji odmítal, stěhoval se jinam a upřednostňoval před ní své umění nebo rodinu. Milan, Bertin manžel, se může v tomto ohledu zdát na první pohled výjimkou. Za Bertinými zády se ale schází s Karolínou. Nikdy tedy Bertě také nepatří úplně.

„Theodora Noora kdysi opravdu zbožňovala. Roberta Meinlicha už méně, [...], příliš prosvítal Meinlich-člověk. Zatímco dřív byl bohem.“

„Rudi, který ji před prvním polibkem, ještě předtím, než se poprvé políbili, oznámil [...]. Musela být starší a statečnější, protože on to od ní čekal.“¹²⁴

¹²³ PLATZOVÁ, Magdaléna. *Aaronův skok*, s. 75

¹²⁴ Tamtéž, s. 188

A tuto skupinu završuje neznámý, se kterým se Berta seznamuje v Semerinku na premiéře jejich hry. Tato osoba nemá jméno a Berta jej zahlédne pouze ve stínu, nemá tedy ani do poslední chvíle jasnou podobu. Seznamuje Bertu se situací za první světové války a ona je ním fascinována. Zároveň mám ale pocit, že jí promluva tohoto chlapce mučí.

„Berta sebou trhne. Co po ní ten člověk chce? Proč ji mučí? [...] Otočí k Bertě hlavu a usměje se. Mile, jako by ten ve tmě nebyl on.“¹²⁵

Milan se po návratu z Osvětimi oženil s Kristýnou. Záhy ale přichází na to, že toto není život, jaký si představoval a stěhuje se do Izraele. S Kristýnou poté nechce být v žádném kontaktu. A nekontaktuje ani svého syna. Je možné, že k této změně v chování dochází v důsledku prožitého traumatu. Osoby, jež pobývaly v koncentračních táborech obvykle žily po válce s lidmi, kteří sdíleli stejný osud. Milan se pravděpodobně snažil po válce navrátit ke svému původnímu životu, jako kdyby se nic nestalo. Po zjištění, že to takto nepůjde raději emigroval do Izraele, kde založil novou rodinu s ženou, která jeho osud sdílela. V době jeho odchodu se mu toto řešení mohlo jevit jako jednodušší a trvalo mnoho let, než si tuto svoji chybu uvědomil.

Dalším mužem, který se v knize objeví je Aaron. Ten se ale nachází v Milenině časové rovině – tedy současnosti. Navštíví s ní Terezín a později se setkávají v Jeruzalémě. K mužským postavám z Bertiny doby má ale velmi blízko. Je tajemný, nedává najevo své emoce, upřednostňuje svoji práci před vztahy a Milena by tohle všechno ráda prozkoumala. Neví ale, že Aaron má v Izraeli přítelkyni, ke které je také tajemný a málokdy se jí s něčím svěřuje. V Milenině případě dokresluje celou situaci ještě jazyková bariéra.

„Břicho se jí [Mileně] svírá jako před písímkou. To ten kameraman.“¹²⁶

„Zajímá ho jeho práce, nic jiného ho nezajímá!“¹²⁷

„Kdyby jí [Mileně] raději napsal, že mezi dvanáctým a dvacátým třetím květnem v Jeruzalémě nebude.“¹²⁸

¹²⁵ PLATZOVÁ, Magdaléna. *Aaronův skok*, s. 50

¹²⁶ Tamtéž, s. 16

¹²⁷ Tamtéž, s. 20

¹²⁸ Tamtéž, s. 194

Ženské postavy jsou naopak velmi rozdílné. A mají každá svůj charakter. Je tedy možné se v nich lépe vyznat, vnímat tyto rozdíly a do jedné z postav se možná i vcítit. Podobnost mužských postav naopak nabádá k tomu, že pokud se člověku znelíbí jedna z nich, znelíbí se mu tím všechny. Čtenář přestává vnímat rozdíly mezi těmito postavami a generalizuje je.

8 Komparace vybraných děl

Spojujícím prvkem tří analyzovaných knih není pouze židovství, ale především ztráta dítěte a využívání žen. Témata, která se objevují ve všech třech knihách a utváří hlavní hrdinky. V těchto zlomových okamžicích nemá ani jedna z hrdinek možnost rozhodovat o svém vlastním těle a o svém dítěti. V *Aaronově skoku* je Berta Maxem nucena chodit na celou řadu potratů, kvůli nimž je později neschopná donosit své vlastní dítě. V jejím případě se podřídila současné situaci, prostředí, ve kterém se nacházela. Musela se tedy rozhodnout mezi dítětem a Maxem. Hana a Gita, hlavní postavy románů *Hana a Peníze od Hitlera*, byly do situace, v níž ztratily své dítě, donuceny násilím. Hana o svého chlapce přišla v koncentračním táboře a tuto ztrátu si vyčítala celý život a nebyla schopna se od tohoto traumatu posunout dál. Gitě bylo fyzicky zabráněno své dítě zachránit a musela být svědkem jeho smrti. Dokázala se však na rozdíl od Hany posunout dál a mít další dítě. Je tu tedy vidět rozdílný přístup, ke stejné tragédii, která všechny tři ženy zasáhla. A tato skutečnost může být různými čtenáři vnímána jinak. Například ženy, jež už samy mají své děti, mohou číst tyto části knih s mnohem větším odporem a tísní než ty, které vlastní děti ještě nemají.

Posledním výrazným spojovacím prvkem všech knih je přenos traumatu šoa na druhou a třetí generaci. V *Haně* můžeme sledovat poměrně typický vzorec, kdy má přeživší problém komunikovat o svém traumatu s druhou generací, zastoupenou Mirou, kvůli strachu z navázání kontaktu. Vztah ke třetí generaci však zřejmě bude naprosto odlišný. Nemáme však jej šanci v knize sledovat. Tento model naopak neplatí v *Peněžích od Hitlera*, kde má přeživší – Gita – problém komunikovat se svou dcerou i vnučkou. *Aaronův skok* má ze všech tří knih nejmenší zastoupení tohoto tématu. Jde pouze o charakteristiku jedné z vedlejších postav. Zde můžeme znovu sledovat odtahitý vztah k druhé generaci. Vzhledem ke smrti přeživšího však není možné sledovat vztah ke generaci třetí.

Knihy, jejichž děj se odehrává po druhé světové válce, tedy *Hana* a *Peníze od Hitlera*, zobrazují hrdinky v jistých ohledech velmi podobným způsobem. Hana i Gita odmítají po návratu z tábora vyhazovat jídlo, jsou na něj fixovány, jelikož vědí, že v táboře by jim, nebo jejich blízkým i trocha mohla zachránit život. Obě ženy si velmi dobře pamatují jídla, která jedly v táborech. Hana se ve chvílích úzkosti vrací k chlebu, který nosí po kapsách, jeho chuť ji uklidňuje. Ví, že je pro ni jistotou. Gita se v okamžiku, kdy je naštvaná na svoji rodinu, rozpomene na kopřivovou polévku, kterou bylo možné uvařit pouze z jednoho listu kopřivy. U Gity však není natolik jisté, že polévka je pro ni uklidňující tak jako pro Hanu chléb. Z mého úhlu pohledu se jedná spíše o snahu Gity vyprovokovat dceru s vnučkou a zhoršit situaci, ve které se rodina v tu chvíli nachází. Kdežto Hana jídlo ve svém životě nepotřebovala, dokud se neobjevila Mira. Neměla důvod k tomu jíst.

V těchto dvou knihách lze také dokumentovat práci s inspiračními zdroji. V obou textech se například objevuje zmínka o dětském transportu z ghetta v Bialystoku, který prošel ghettem Terezín. A nakonec byly všechny děti i s vychovatelkami zavražděny v Osvětimi. Jedná se určitě o významnou historickou událost, je však zarážející, že si ji vybraly obě spisovatelky nezávisle na sobě, aby dokreslily osud vedlejších postav v příbězích. Gitě odjela s dětmi do Osvětimi maminka, Haně jediná kamarádka, kterou v Terezíně měla. Tyto dva vedlejší příběhy měly zajisté vliv na pozdější chování hlavních hrdinek. Za povšimnutí stojí i fakt, že v *Haně* měly děti odjet do Švýcarska,¹²⁹ v *Penězích od Hitlera* je jejich cílovou destinací Palestina.¹³⁰ Podle údajů památníku *Yad Vashem* byla cílovou destinací pro tento transport Palestina.¹³¹ Setkáme se zde však i s údajem, že osobám v terezínském ghettu bylo řečeno, že odjíždí do Švýcarska nebo Palestiny.¹³² Švýcarsko je též zmíněno v článku na toto téma v online encyklopedii *Wikipedia*,¹³³ která pro mnoho uživatelů obvykle představuje první (a někdy i jediný) informační zdroj. Je možné, že Alena Mornštajnová pracovala v *Haně* s tímto zdrojem, a neprovedla tedy dostatečnou rešerši, což by pro ni nebylo úplně typické. Nebo zvolila Švýcarsko jako

¹²⁹ MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Hana*, s. 272

¹³⁰ DENEMARKOVÁ, Radka. *Peníze od Hitlera*, s. 67

¹³¹ Transport from Bialystok, Ghetto, Poland to Theresienstadt, Ghetto, Czechoslovakia on 22/08/1943. Dostupné z: <https://collections.yadvashem.org/en/deportations/5093121>.

¹³² Transport Dn/a from Theresienstadt, Ghetto, Czechoslovakia to Auschwitz Birkenau, Extermination Camp, Poland on 05/10/1943. Dostupné z: <https://collections.yadvashem.org/en/deportations/5092036>.

¹³³ Transport of Bialystok children. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Transport_of_Bia%C5%82ystok_children.

možnost, která by byla v knize více uvěřitelná, jelikož Hanina kamarádka má zpět do ghetta posílat Haně balíčky. Zároveň Mornštajnová v knize zmiňuje, že lidé žijící v ghettu nesměli děti žádným způsobem kontaktovat pod pohrůžkou smrti, což je zmíněno v článku památníku *Yad Vashem* a tedy nasvědčuje tomu, že šlo pouze o volbu.

Závěr

Současná česká literatura zabývající se šoa má mnoho společných prvků. Je však zřejmé, že nutně nemusí souviset s židovstvím hlavních postav. Židovství hlavních hrdinek slouží ve vybraných knihách spíše jako opěrný bod. Východisko, ze kterého autorky odvíjejí svá vyprávění, a které utváří život hlavních hrdinek. Žádná z žen však není svým původem formována jinak než zkušeností šoa.

S tímto tématem souvisí prvek přenosu traumatu šoa, který je také zastoupen ve všech třech knihách. Teprve trauma šoa, a tedy i jeho přenos, jsou v knihách pro hrdinky formujícím zážitkem, který určuje jejich chování v průběhu knihy.

Hlavním prvek, který knihy spojuje je především ztráta dítěte, která se vyskytuje ve všech třech knihách. Stejně jako téma mužské manipulace. Tato témata v posledním desetiletí rezonují společností a mohou být považována za jistý prvek komercializace. Jde však také o témata, která jsou blízká široké čtenářské základně a mohou pomoci čtenáři se lépe vcítit do hlavní postavy.

Díla jsou také spojena prací s historickými prameny – orální historií, archivy nebo fotografiemi. Autorky tyto historické příběhy upravují, aby dosáhly požadovaného děje a dopadu na čtenáře. Historická fakta mají v literatuře také silný autentizační efekt. Pokud čtenář nachází v textu skutečná místa či jména, je pravděpodobnější, že tento text přijme jako pravdivý a příběh bude mít větší dopad na čtenáře.

Mnou vybraná díla – *Hana* od Aleny Mornštajnové, *Peníze od Hitlera* od Radky Denemarkové a *Aaronův skok* od Magdalény Platzové – tedy spíše působí tak, že autorky do různé míry využily historické reálie a „židovský dějinný příběh“ k tomu, aby do nich zasadily univerzální témata, která se týkají celé společnosti, zejména žen. Židovské hrdinky fungují v románech jako exemplární, archetypální ženy 20. století, usilující o emancipaci a důstojné postavení. V případě Mornštajnové a Denemarkové je jejich zcela specifické utrpení šoa využito jako kulisa všech jiných možných utrpení, jež mohou ženy potkat.

Seznam použitých pramenů a literatury

Primární literatura

DENEMARKOVÁ, Radka. *Peníze od Hitlera*. Třetí vydání. Brno: Host, 2021. ISBN 978-802-7505-142.

MORNŠTAJNOVÁ, Alena. *Hana*. Brno: Host, 2017. ISBN 978-807-4919-404.

PLATZOVÁ, Magdaléna. *Aaronův skok*. Praha: Torst, 2006. ISBN 80-721-5283-1.

Sekundární literatura

Literatura

ČERMÁKOVÁ, Silvie. Bylo – nebylo. Byl jednou jeden zámek. Vlastně. A jeden velkostatek. A lihovar. In: *Vlastivědný sborník Vysočiny*. Jihlava: Muzeum Vysočiny Jihlava, 2009, s. 285–288. ISBN 978-80-86382-29-6. ISSN 0507-1992.

GILK, Erik, Jana KOLÁŘOVÁ, Radek MALÝ, Jan SCHNEIDER a Lenka POŘÍZKOVÁ, MACHALA, Lubomír, ed. *Panorama české literatury: po roce 1989*. Praha: Knižní klub, 2015. Universum (Knižní klub). ISBN 978-802-4250-540.

HOLÝ, Jiří, ed. *Cizí i blízcí: Židé, literatura, kultura v českých zemích ve 20. století*. Praha: Akropolis, 2016. ISBN 9788074701252.

HOLÝ, Jiří, Petr MÁLEK, Michael ŠPIRIT a Filip TOMÁŠ. *Šoa v české literatuře a v kulturní paměti*. Praha: Akropolis, 2011. ISBN 9788087481141.

MACHALA, Lubomír. *Literární bludiště: bilance polistopadové prózy*. Praha: Brána, 2001. ISBN 80-724-3139-0.

PAŘÍK, Arno. *Friedl Dicker-Brandeisová: 1898–1944*. Praha: Státní židovské muzeum v Praze, 1988.

ŠVORČÍK, Ivo a Jindř. ROUBÍČEK. *Anna Sládková: Výběr z tvorby*. Hronov: Okresní galerie VU Náchod, 1987.

Akademické práce

BURDOVÁ, Daniela. *Rodinné vazby v románech Aleny Mornštajnové* [online]. Olomouc, 2021 [cit. 2023-05-02]. Dostupné z:

https://theses.cz/id/tx4syg/diplomova_prace_Burdova.pdf. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Mgr. Jana Sladová, Ph.D.

JOUKLOVÁ, Terezie. *Analýza a komparace ženských hrdinek v dílech A. Mornštajnové, J. Katalpy, R. Denemarkové a K. Tučkové*. Brno, 2022. Dostupné také z: https://is.muni.cz/th/js5c8/Bakalarska_prace.pdf?zpet=https:%2F%2Ftheses.cz%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dprozaick%C3%A1%20tvorba%20radky%20denemarkov%C3%A9%26start%3D1. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Mgr. et Mgr. Marek Lollok, Ph.D.

KŮTKOVÁ, Veronika. *Próza současných českých autorek s tématem židovství*. Olomouc, 2010. Dostupné také z: <https://theses.cz/id/90ki63/78240-605114587.pdf?zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3DPr%C3%B3za%20sou%C4%8Dasn%C3%BDch%20%C4%8Desk%C3%BDch%20autorek%20s%20t%C3%A9matem%20%C5%BEidovstv%C3%AD%26start%3D1>. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Mgr. Erik Gilk, Ph.D.

MUSILOVÁ, Anna. *Kritický ohlas tvorby českých autorek k tematice druhé světové války v 21. století*. Praha, 2021, 99 s. Dostupné také z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/151398/120397400.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Vedoucí práce PhDr. Jana Čeňková, Ph.D.

PAVELKOVÁ, Marie. *Interní subjekty v prózách Aleny Mornštajnové*. Brno, 2021. Dostupné také z: https://is.muni.cz/th/noxir/Interni_subjekty_v_prozach_Aleny_Mornstajnov%C3%A9_bakalarska_prace.pdf. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Mgr. Miroslav Chocholatý, Ph.D.

SEDLOŇOVÁ, Nikola. *Kritická reflexe románů Aleny Mornštajnové v českých médiích*. Praha, 2021. Dostupné také z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/127440>. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra žurnalistiky. Vedoucí práce Čeňková, Jana.

Elektronické zdroje

Alena Mornštajnová. *Czech Lit* [online]. [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <https://www.czechlit.cz/cz/autor/alena-mornstajnova-cz/>

Alena Mornštajnová. *Host* [online]. Brno: Host, 2018 [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <https://www.hostbrno.cz/mornstajnova-alena/>

BARTLOVÁ, Natálie a Pavlína BORSKÁ. Magdaléna Platzová: Když nepíšu, rozpadá se mi svět. *Literární.cz: světová literatura živě* [online]. 8. 12. 2017 [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: https://www.literarni.cz/rubriky/hlavni/magdalena-platzova-kdyz-nepisu-rozpada-se-mi-svet_11345.html#.ZEpfxHYzZD9

Berta Altmannová. *Památník Terezín* [online]. Terezín, c2017 [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/prisoner/te-altmannova-bera-2>

CINGER, František. Radka Denemarková: Zamindrákovaní si vždy najdou oběti. *Novinky.cz* [online]. Borgis, c2003-2023, 26. 4. 2007 [cit. 2023-05-02]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-radka-denemarkova-zamindrakovani-si-vzdy-najdou-obeti-40156890>

Colette z Antverp. *Databazeknih.cz* [online]. c2008-2023 [cit. 2023-05-02]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/zidovska-trilogie-colette-z-antverp-42589>

DERDOWSKA, Joanna. O obtížných dějinách – vznětlivě nebo umírněně?. *ILiteratura.cz* [online]. 8. 7. 2006 [cit. 2023-05-02]. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/clanek/19551-denemarkova-radka-penize-od-hitlera>

DRTINOVÁ, Daniela. Denemarková: Máme stále víc totalitních režimů. Demokracii jsme zredukovali na byznys. *Aktuálně.cz* [online]. Economia, c1999-2023, 14. 3. 2022 [cit. 2023-05-02]. Dostupné z: <https://video.aktualne.cz/dvtv/denemarkova-mame-stale-vic-totalitnich-rezimu-demokracii-jsm/r~c62013d4a37211eca0d8ac1f6b220ee8/>

DVOŘÁKOVÁ, Žaneta. Moc jména a jeho tabuizace v moderní literatuře. In: ULIČNÝ, O. *Eurolingua & Eurolitteraria 2009*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2009, s. 367-374. Dostupné také z: https://www.researchgate.net/profile/Zaneta-Dvorakova-Nee-Prochazkova/publication/335826944_Moc_jmena_a_jeho_tabuizace_v_moderni_literat_ure_The_power_of_the_proper_name_and_its_taboo_in_modern_literature/links/5d7e000092851c87c389d79a/Moc-jmena-a-jeho-tabuizace-v-moderni-literature-The-power-of-the-proper-name-and-its-taboo-in-modern-literature.p

Eda Kriseová. *Paměť národa* [online]. Paměť národa, c2008-2023 [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/kriseova-eda-1940>

FIALOVÁ, Alena. Próza po roce 1989. *Czech Lit* [online]. Praha [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <https://www.czechlit.cz/cz/zdroje/ceska-literatura-ve-strucnem-prehledu/proza-po-roce-1989/>

FLAKOVÁ, Jarmila. Česká moderní literatura psaná ženami. *Czech Lit* [online]. Praha, 3. 8. 2016 [cit. 2023-05-02]. Dostupné z: <https://www.czechlit.cz/cz/feature/ceska-moderni-literatura-psana-zenami/>

FUCIMANOVÁ, Milena. Bolest se unaví, prázdnota ne. *Host* [online]. Host, 2007, 6. 4. 2007, **23**(04/2007), 65-66 [cit. 2023-05-02]. ISSN 1211-9938. Dostupné z: https://casopishost.cz/files/magazines/216/host_2007_04.pdf

HAMAN, Aleš a Alena FIALOVÁ-ŠPORKOVÁ. Dvakrát: Život jako krimi; Méně by bylo více. *Tvar: Literární občasník* [online]. 2006, 02/11/2006, **17**(18), 2 [cit. 2023-05-02]. ISSN 0862-657X. Dostupné z: http://old.itvar.cz/prilohy/90/18TVAR_06.pdf

Hana Hellerová. *Holocaust.cz* [online]. c2021, 2. 4. 2014 [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obet/92913-hana-hellerova/>

HIEMER, Elisa-Maria, Jiří HOLÝ, Agata FIRLEJ a Hana NICHTBURGEROVÁ. *Handbook of Polish, Czech and Slovak Holocaust Fiction: Works and Contexts* [online]. Berlin/Boston: De Gruyter Oldenbourg, 2021 [cit. 2023-04-27]. ISBN 9783110671056. Dostupné z: doi: <https://doi.org/10.1515/9783110671056>

HLOUŠKOVÁ, Lenka. Alena Mornštajnová: Najít příběh pro mě není složité. *Novinky.cz* [online]. c2003-2023, 8. 4. 2018 [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/zena-styl-alena-mornstajnova-najit-pribeh-pro-me-neni-slozite-9843>

HONEY, Michael. If I forget thee... *We remember! Shalom!* [online]. [2005], January 1994 [cit. 2023-05-02]. Dostupné z: <http://www.zchor.org/honey.htm>

Honey, Michael: Oral History. *Imperial War Museum* [online]. c2023 [cit. 2023-05-02]. Dostupné z: <https://www.iwm.org.uk/collections/item/object/80016267>

HORÁK, Ondřej. Posílám nějaké peníze, s úctou Hitler. *Lidovky.cz* [online]. Praha: Mafra, c2023, 28. června 2006 [cit. 2023-04-27]. Dostupné z:

https://www.lidovky.cz/orientace/kultura/posilam-nejake-penize-s-uctou-hitler.A060628_105133_In_kultura_lv_v

HULEC, Vladimír. Peníze od Hitlera znají jen schémata a neživotné figury. *IDnes.cz* [online]. Praha: Mafra, 11. ledna 2010 [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/divadlo/penize-od-hitlera-znaji-jen-schemata-a-nezivotne-figury.A100110_212216_divadlo_tt

JURZYKOWSKÁ, Gabriela. Autorka bestsellerů Alena Mornštajnová: Nemám sny, ale plány. *Deník.cz* [online]. Vltava Labe Media, 18. 6. 2019 [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: https://www.denik.cz/ostatni_kultura/alena-mornstajnova-autorka-kniznich-bestselleru-nemam-sny-ale-plany-20190630.html

KLÍČOVÁ, Eva. Druhé patro.: Seriál Evy Klíčové o současné české literatuře, díl třetí. *Novinky.cz* [online]. Borgis, c2003-2023, 16. 11. 2015 [cit. 2023-05-02]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-salon-druhe-patro-serial-egy-klicove-o-soucasne-ceske-literature-dil-treti-332013>

KLÍČOVÁ, Eva. Historický román v současné české literatuře versus téma dějin v české próze (po roce 2000). *Czech Lit* [online]. Praha, 11. 1. 2019 [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <https://www.czechlit.cz/cz/feature/historicky-roman-v-soucasne-ceske-literature-versus-tema-dejin-v-ceske-proze-po-roce-2000/>

KLÍČOVÁ, Eva. K případu literární arachnofobie: Existuje genderově odlišné čtení a psaní?. *Host* [online]. Brno: Host, 2013, 2/2013, **29**(2), 49-51 [cit. 2023-05-02]. ISSN 1211-9938. Dostupné z: https://casopishost.cz/files/magazines/274/host_2013_02.pdf

KLÍČOVÁ, Eva. Konec dějin.: Seriál Evy Klíčové o současné české literatuře, díl druhý. *Novinky.cz* [online]. Borgis, c2003-2023, 10. 11. 2015 [cit. 2023-05-02]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-salon-konec-dejin-serial-egy-klicove-o-soucasne-ceske-literature-dil-druhy-331282>

KLÍČOVÁ, Eva. Kudy z devadesátek?: Seriál Evy Klíčové o současné české literatuře, díl první. *Novinky.cz* [online]. Borgis, c2003-2023, 3. 11. 2015 [cit. 2023-05-02]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-salon-kudy-z-devadesatek-serial-egy-klicove-o-soucasne-ceske-literature-dil-prvni-330761>

KLÍČOVÁ, Eva. Mediálně nepoužitelný endemit.: Seriál Evy Klíčové o současné české literatuře, díl pátý. *Novinky.cz* [online]. Borgis, c2003-2023, 2. 12. 2015 [cit. 2023-05-02]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-salon-medialne-nepouzitelny-endemit-serial-egy-klicove-o-soucasne-ceske-literature-dil-paty-333759>

KLÍČOVÁ, Eva. Negramotní Einsteiní přicházejí.: Seriál Evy Klíčové o současné české literatuře, díl čtvrtý. *Novinky.cz* [online]. Borgis, c2003-2023, 24. 11. 2015 [cit. 2023-05-02]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-salon-negramotni-einsteini-prichazeji-serial-egy-klicove-o-soucasne-ceske-literature-dil-ctvrty-332640>

KLÍČOVÁ, Eva. Nová Mornštajnová: román mezi creepypastou a šedou zónou literární výpůjčky. *A2larm* [online]. Praha: Deník Alarm, c2023, 22.04.23 [cit. 2023-05-09]. Dostupné z: <https://a2larm.cz/2023/04/nova-mornstajnova-roman-mezi-creepypastou-a-sedou-zonou-literarni-vypujcky/>

KLÍČOVÁ, Eva. Zánik kultury knižních polí?: Seriál Evy Klíčové o současné české literatuře, díl šestý, poslední. *Novinky.cz* [online]. Borgis, c2003-2023 [cit. 2023-05-02]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-salon-zanik-kultury-kniznich-poli-serial-egy-klicove-o-soucasne-ceske-literature-dil-sesty-posledni-334262>

KOPÁČ, Radim. Spisovatelka Mornštajnová: Generace před námi prožívaly mnohem těžší události, než je současná pandemie. *Lidovky.cz* [online]. Praha: Mafra, c2023, 11. dubna 2020 [cit. 2023-05-02]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/orientace/kultura/ac-optimistka-obavy-mam-tvrdi-spisovatelka-alena-mornstajnova.A200409_130618_In_kultura_jto

KOUMAR, Jan. Konfiskace majetku českých Židů v poválečném Československu na příkladu zámku a velkostatku Puklice. *Historická sociologie* [online]. 2018, **10**(2), 83–99 [cit. 2022-12-04]. ISSN 1804-0616. Dostupné z: doi: <https://doi.org/10.14712/23363525.2018.5>

KRÁL, Rudolf. Nejúspěšnější české spisovatelky píší románové kroniky. *Týdeník Forum* [online]. 2022, 01. 09. 2022, (35), 18 [cit. 2023-05-02]. Dostupné z: <https://monitoring.anopress.cz/Artc?idfk=CZ2C20220901010034&hash=gr2riqsx7d&lang=cz>

KUBÁNÍK, Jožka a Růžena VORLOVÁ. Divím se, když mi lidé píší, že z mých knih nemohli spát, říká spisovatelka Alena Mornštajnová. *Český rozhlas: Zlín* [online]. Český rozhlas, c1997-2023, 17. srpen 2022 [cit. 2023-05-02]. Dostupné z: <https://zlin.rozhlas.cz/divim-se-kdyz-mi-lide-pisi-ze-z-mych-knih-nemohli-spat-rika-spisovatelka-alena-8803125>

LOLLOK, Marek. Mornštajnová, jak ji známe. *ILiteratura.cz* [online]. 13. 9. 2017 [cit. 2023-05-02]. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/clanek/38711-mornstajnova-alena-hana>

Magdaléna Platzová. *Czech Lit* [online]. [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <https://www.czechlit.cz/cz/autor/magdalena-platzova-cz/>

Magdaléna Platzová. *Kosmas* [online]. Kosmas [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <https://www.kosmas.cz/autor/3621/magdalena-platzova/>

Magdaléna Platzová. *Respekt* [online]. Praha: Economia [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/redakce/magdalena-platzova>

MAKAROVA, Elena. Friedl Dicker-Brandeis. *The Shalvi/Hyman Encyclopedia of Jewish Women* [online]. c1998-2023 [cit. 2023-05-02]. Dostupné z: <https://jwa.org/encyclopedia/article/dicker-brandeis-friedl>

MAREŠ, Miroslav a Jana BLAŽKOVÁ. Němci ho zavraždili, Češi prohlásili za Němce. Až teď se dočká očištění. *IDnes.cz* [online]. Mafra, c1999-2022, 25. 9. 2012 [cit. 2022-12-04]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/richard-fischmann-z-puklic-na-jihlavsku-bude-ocisten-u-soudu.A120924_174356_domaci_js

MRÁZKOVÁ, Anna. Pro každého by bylo zásadní si dopisovat s Kafkou. Magdaléna Platzová píše o životě Felice Bauerové. *Český rozhlas: Brno* [online]. Český rozhlas, c1997-2023, 11. srpen 2022 [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <https://brno.rozhlas.cz/pro-kazdeho-bylo-zasadni-si-dopisovat-s-kafkou-magdalena-platzova-pise-o-zivote-8805157>

NOVÁK, Martin. Alena Mornštajnová opět laureátkou České knihy. *Culturenet* [online]. Praha, c2023, 25. 2. 2022 [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <https://www.culturenet.cz/stalo-se/alena-mornstajnova-opet-laureatkou-ceske-knihy/>

PAVELKOVÁ, Marie. *Interní subjekty v prózách Aleny Mornštajnové*. Brno, 2021. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Mgr. Miroslav Chocholatý, Ph.D.

PEŇÁS, Jiří. Magdaléna Platzová: Aaronův skok. *Týden.cz* [online]. Empresa Media, c2006-2023, 6. 12. 2006 [cit. 2023-05-02]. Dostupné z: https://www.tyden.cz/zpravy/vystava-cena-sv-lukase-byla-zahajena_1380.html

Peníze od Hitlera. *Czech Lit* [online]. [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <https://www.czechlit.cz/cz/kniha/penize-od-hitlera-cz-3/>

Peníze od Hitlera: Radka Denemarková. *Švandovo divadlo na Smíchově* [online]. Praha [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <https://www.svandovodivadlo.cz/inscenace/232/money-from-hitler-penize-od-hitlera>

Radka Denemarková: Kniha má cenu, když chce čtenář vstát a dát autorovi do nosu, nebo ho obejmout. *Topzine* [online]. CzechNetMedia, c2007-2023, 13. 5. 2011 [cit. 2023-05-02]. Dostupné z: <https://www.topzine.cz/radka-denemarkova-kniha-ma-cenu-kdyz-chce-ctenar-vstat-a-dat-autorovi-do-nosu-nebo-ho-obejmout>

Radka Denemarková: Knihy. *Databazeknih.cz* [online]. c2008-2023 [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/vydane-knihy/radka-denemarkova-4343>

Radka Denemarková: Mám dobrodružný, v leccems divoký život. Střílím do vlastních řad. *Topzine* [online]. CzechNetMedia, c2007-2023, 19. 5. 2011 [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <https://www.topzine.cz/radka-denemarkova-mam-dobrodruzny-v-leccems-divoky-zivot-strilim-do-vlastnich-rad>

Radka Denemarková: životopis. *Databazeknih.cz* [online]. c2008-2023 [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/radka-denemarkova-4343>

SMÍTALOVÁ, Petra. Nemám ráda termín ženská literatura. Nic takového neexistuje, říká nejčtenější česká spisovatelka Alena Mornštajnová. *Lidovky.cz* [online]. Praha: Mafra, c2023, 21. května 2021 [cit. 2023-05-02]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/relax/lide/nemam-rada-termin-zenska-literatura-nic-takoveho-neexistuje-je-jen-ta-dobra-ci-spatna-rika-nejctenej.A210519_111656_lide_ape

ŠEVČÍKOVÁ, Šárka. Radka Denemarková, spisovatelka. *Český rozhlas: Radiožurnál* [online]. Praha: Český rozhlas, c1997-2023, 23. květen 2012 [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/radka-denemarkova-spisovatelka-7183798>

ŠMALCOVÁ, Martina. Spisovatelka Alena Mornštajnová: První knihu psala deset let, teď trhá rekordy. *Zítřek* [online]. Zítřek media, c2021, 26. 1. 2022 [cit. 2023-05-02]. Dostupné z: <https://zitrek.cz/spolecnost/kultura/spisovatelka-alena-mornstajnova-prvni-knihu-psala-deset-let-ted-trha-rekordy/>

ŠTĚPÁNEK, Radek. Chtěla jsem, aby byla jako zaseklá rybí kost v krku, říká o knize Peníze od Hitlera Radka Denemarková. *Lidovky.cz* [online]. Praha: Mafra, c2023, 25. dubna 2021 [cit. 2023-05-02]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/orientace/kultura/chtela-jsem-aby-ta-kniha-byla-zasekla-rybi-kost-v-krku-rika-radka-denemarkova.A210416_153510_In_kultura_ape

Transport Dn/a from Theresienstadt, Ghetto, Czechoslovakia to Auschwitz Birkenau, Extermination Camp, Poland on 05/10/1943. *Yad Vashem: The world holocaust remembrance center* [online]. c2023 [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <https://collections.yadvashem.org/en/deportations/5092036>

Transport from Bialystok, Ghetto, Poland to Theresienstadt, Ghetto, Czechoslovakia on 22/08/1943. *Yad Vashem: The world holocaust remembrance center* [online]. c2023 [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <https://collections.yadvashem.org/en/deportations/5093121>

Transport of Bialystok children. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2023, 19 october 2022 [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Transport_of_Bia%C5%82ystok_children

TRÁVNÍČEK, Jiří. Jak odvyprávět utrpení. *Host* [online]. Brno: Host, 2017, 20. října 2017, **33**(8), 66-67 [cit. 2023-05-02]. ISSN 1211-9938. Dostupné z: https://casopishost.cz/files/magazines/320/host_2017_08.pdf

VESELÝ, Luboš Xaver. Režisér Milan Cieslar: Už druhý rok se zabývám adaptací románu Hana od Aleny Mornštajnové. *Český rozhlas: Region* [online]. c1997-2023, 19. říjen 2021 [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <https://region.rozhlas.cz/reziser-milan-cieslar-uz-druhy-rok-se-zabyvam-adaptaci-romanu-hana-od-aleny-8440014>

Anotace

Jméno: Sára Řihošková

Fakulta: Filozofická fakulta

Katedra: Centrum judaistických studií Kurta a Ursuly Schubertových

Název bakalářské práce: Vyobrazení židovství v próze tří současných českých autorek

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Daniel Soukup, Ph.D.

Počet znaků: 66 147

Počet příloh: 0

Počet titulů použité literatury: 76

Klíčová slova: česká próza, próza po roce 1989, historická próza současné české autorky, židovství v literatuře, próza s tématem šoa, ztráta dítěte v literatuře, Alena Mornštajnová, Radka Denemarková, Magdaléna Platzová,

Charakteristika práce:

Tato práce se zabývá knihami tří současných českých autorek – *Hana* od Aleny Mornštajnové, *Peníze od Hitlera. Letní mozaika* od Radky Denemarkové a *Aaronův skok* od Magdalény Platzové. Hlavními postavami těchto tří knih jsou ženy židovského původu, inspirované osudy skutečných historických postav. První část práce je věnována vývoji české prózy po sametové revoluci roku 1989. Ve druhé části jsou analyzovány tři vybrané romány s ohledem na židovství a další klíčová témata, která se v nich objevují.

Annotation

Name: Sára Řihošková

Faculty: Faculty of Arts

Department: Kurt and Ursula Schubert Centre of Jewish Studies

Title: Picture of jewishness in the prose of three czech contemporary women authors

Supervisor: Mgr. Daniel Soukup, Ph.D.

Number of characters: 66 147

Number of attachments: 0

Number of used sources: 76

Keywords: czech prose, prose after the year 1989, historic prose, contemporary czech women authors, jewishness in literature, prose with the theme of shoa, loosing of a child in literature, Alena Mornštajnová, Radka Denemarková, Magdaléna Platzová

Characteristics of the thesis:

This thesis is concerning with three books from contemporary czech women authors – *Hana* from Alena Mornštajnová, *Money from Hitler. Summer mozaic (Peníze od Hitlera. Letní Mozaika)* from Radka Denemarková and *Aaron's leap (Aaronův skok)* from Magdaléna Platzová. Main characters of these books are women with jewish heritage, that are inspired by real historic persons. First part of this thesis is about the development of czech prose after the velvet revolution in 1989. And in the second part there are analysed the three chosen novels with an accent on jewishness and other key themes of the books.